

GDS

PUBLICAȚIE SAPTĂMINALĂ EDITATĂ DE

GRUPUL PENTRU DIALOG SOCIAL

ANUL II • NR. 16 (66) • 26 APRILIE 1991

Să nu mizați pe-un
capital uman distrus

Vom spune-ntotdeauna
tot ce-avem de spus

Istoria ne-a dat o șansă
mare

Nu ne călcați destinul
în picioare

(CÎNTEC DIN GOLANIA)

1991

Fotografie de EMANUEL PARVU

PIAȚA UNIVERSITĂȚII A ȘTIUT

La un an de la declanșarea celui mai luminos episod din scurta istorie a ceea ce am vrea să numim noua Românie democratică, o mare democrație occidentală cauzionează prin însuși președintele ei manevra nu totdeauna subtilă de reinstaurare a totalitarismului neocomunist în țara noastră. Piața Universității a știut. Piața Universității a avertizat stăruitor și patetic poporul român împotriva acestei primejdii, miezul viu al spiritualității noastre s-a manifestat și a înfăptuit, din păcate doar simbolic, operația de eradicare a comunismului din suflete și de pe asfaltul - în continuă expansiune, după cum sperăm - al istoricului centru bucureștean. Dar poporul român nu a înțeles atunci, și vinovat nu este el, vinovat nu este electoratul orbit și bolnav și înfricoșat, ci clica instalată la conducerea țării prin malversatiune și incurajare a crimei, mafia Securității ce-și autoproclamă astăzi tot mai nerușinat patriotismul și acționează (pentru cit timp încă ?) sub farduri și lozinci democratice. Și manevrele par a fi izbutit: un parlament mult mai docil decât fostul CPUN, și chiar interesat în cit mai multă docilitate, urmează orbeste „indicațiile”, care nu mai vin doar de „sus”, ci și de „jos”, din subterane, căci rețeaua securistă s-a diversificat, s-a rafinat și-și exercită jocul infam prin șantaj, amenințare, violență, ca-

lornie și înfricoșare a cugetelor. Căci există acum, încă înainte de adoptarea unei Constituții, un consiliu suprem de apărare a țării, impunitiv să procedere la represalii singeroase; e din nou posibilă hidicarea cetățeniei române în mod discreționar; se pregătește adoptarea legii siguranței statului, prin care criminala Securitate comunistă va fi reșezată în fruntea treburilor țării și, ca o lespede de mormint, pe sufletele tuturor cetățenilor ei. Și vor mai fi probabil și alte surprize, dar numai pentru cei ce au refuzat să audă mesajul nopților luminoase din Piața Universității. Piața Universității a știut și a avertizat. Multora li s-a părut că e prea zgometoasă, că tulbură somnul țării. Și țara a dormit, și somnul ei a născut monștri de care acum nu știe cum să mai scape. Și cei ce au dormit o dată riscă din nou să devină victime aceluiași manevre de înșelare și mituire a unei bune părți din opinia publică românească; marele public riscă să rămână tot surd la glasul celor ce au știut să-l arate și să-l acuze pe vinovați, riscă să se lase iarăși amăgit și să se sfărîme de aisbergul puterii. Un aisberg cu partea vizibilă albită, dar cu o enormă masă subacvatică înșingorată de oroarea comunistă. Și dacă e admisibil ca un popor atins de un asemenea cancer moral să nu poată distinge imensa mascaradă, nu cred că și responsabilii morii democrației occidentale

manifestă aceeași cecitate. Și dacă nu sînt orbi, din două una: ori e vorba de o încercare de a ajuta cu sinceritate poporul român, făcîndu-se că nu observă gravele stări de fapt de la noi; ori e vorba de un mod rafinat de a atrage atenția puterii din România că Franța știe tot, dar nu o spune decît în ghicitoră, căci cum altfel să înțeleg decorarea lui Ion Iliescu tocmai cu Legiunea de Onoare ? Vosăzică Franța l-a identificat acum, de fapt fără să vrea, ca pe singurul legionar cu legitimație din țară, căci purtătorii ordinului „La Légion d'honneur” se numesc, potrivit tuturor dicționarelor franțuzești, „légionnaires”... Unde dai și unde crapă, bat-o pustia de francofonie ! Pentru cel ce ne-a făcut golani și legionari, uitînd de trecutul său comunist, mai vechi și mai nou, atît de strîns înrudit cu fascismul, iată, într-adevăr, o meritată ironie a hazardului lingvistic. Și mărturisesc că fără lecția de intransigență morală și de umor a Pieței Universității n-ay fi fost pregătit să fac această apropiere. Veghea Pieței Universității e un dar făcut țării. Deschideți urechile și ascultați ! Aprindeți luminările la învierea lucidității noastre ! Insula de lumină a Pieței Universității e vie.

22 aprilie 1991

SORIN MĂRCULESCU

ÎN LOC DE CRONICĂ PARLAMENTARĂ

„Atît de sus...”

Domnul Petre Roman, aflat în S.U.A. în postura unui solicitant, a fost constrins să asigure pe ziaristii americani că se va recurge la un referendum pentru stabilirea definitivă a formei de stat. Ținînd seama de lunga tradiție monarhică din țările române, reconstruirea democrației impune de la sine cel puțin discutarea problemei monarhiei constituționale, a oportunității și a avantajelor sale și organizarea unui referendum, dacă nu restaurarea pur și simplu a monarhiei, abolită abuziv în 1947. Intențiile puterii sînt, însă, cu totul altele.

Anul trecut de ziua Învierii Domnului, Regelui i s-a retras viza fără nici o justificare plauzibilă, iar de Crăciun, așa cum ne amintim cu toții, a fost pur și simplu expulzat, după câteva ezitări, explicabile doar prin faptul că domnul Ursu — de altfel, harnic slujbaş — nu reușea să inventeze în pripă un artificiu cu acoperire legală. Constituanta a votat republica ca formă de stat încă de la Titlul I, respingînd toate propunerile asupra organizării unui referendum, iar, în ultima săptămînă, chiar în vremea în care primul-ministru făcea în S.U.A. declarații demagogice, cele două camere au discutat și votat capitolul referitor la Președinte. Iar pentru ca lucrurile să ne fie și mai limpezi și să ne luăm odată gîndul că am putea restaura în țărișoara noastră respectul pentru tradiție și, pentru principiile democrației, domnul V.A. Stănculescu declară — ca și cum opinia domniei sale ar avea greutate într-un stat cu adevărat democratic — că armata este în mod hotărît ostilă monarhiei constituționale. Armată, al cărei rol în Decembrie '89 a fost îndeajuns mistificat, a devenit prin Legea Consiliului Suprem de Apărare a Țării garant al ordinii interne, iar mai nou se dorește garant al regimului republican. Ne apropiem oare de modelul sud-american al juntei militare? Să mai adăugăm un lucru, pe care l-am mai spus, dar care merită să fie subliniat: printre senatorii de drept sînt prevăzuți trei reprezentanți ai armatei, desemnați de același Consiliu Suprem al Apărării. Iar celor care cheamă în sprijin tradiția Constituției din 1923 să le arătăm că la art. 71, punctul e se includeau printre senatorii de drept numai „Generali de rezervă și în retragere”. Dacă noua Constituție va fi adoptată, ea va permite armatei, ca instituție ieșită din țară și avînd conducere unitară, să participe simultan la puterea executivă și la cea legislativă. Separarea puterilor ar fi — cel puțin teoretic — amenințată, și nici nu ne mai mirăm că, pe de o parte, amendamentul care cerea să se spună în mod explicit că puterile sînt separate a fost respins, iar, pe de altă, că domnul Adrian Severin a ținut să facă o pleoacă pentru colaborarea celor trei puteri ca și cum ele ar putea fi cu adevărat divergente.

Încet-încet se țese în jurul nostru plasa de legi a unui regim autoritar a cărui vocație discreționară a fost dovedită îndeajuns. Iar în străinătate domnul Petre Roman, devenit de facto și șef al diplomației române (în situația în care inexoresivul și placidul domn Adrian Năstase primește misiuni de importanță secundară), țese desenul minciunii pe canavaua indiferenței sau complicității internaționale. Ca în trecute vremuri comuniste, politicienii noștri una declară în afară și alta înăuntru și mai cu seamă una declară și alta face.

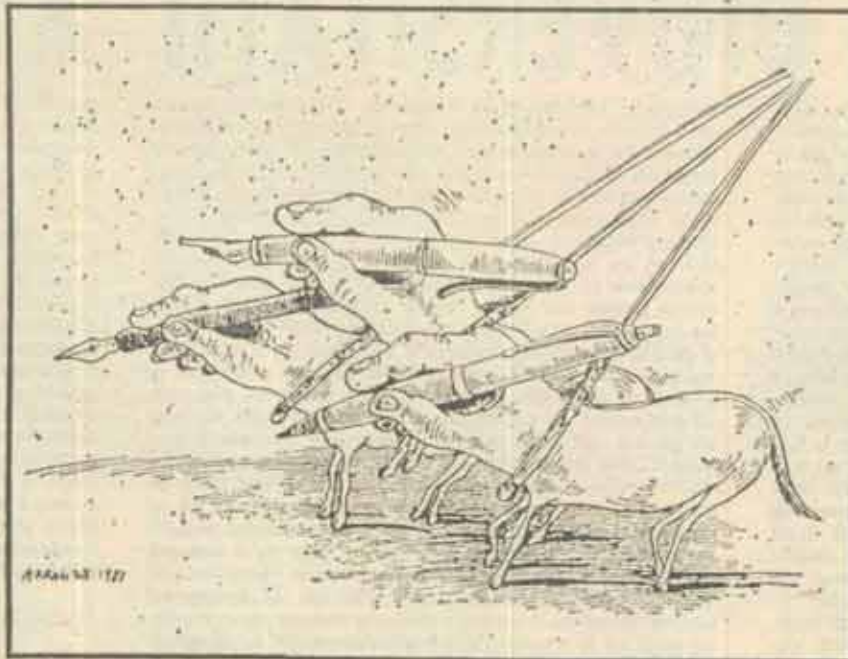
Așa cum spuneam, Constituanta a discutat, săptămîna trecută, Capitolul 11 de la Titlul III: Președintele României. Și pentru că problema monarhiei și a referendumului este tabu, în parlamentul fesenist opoziția, care n-a îndrăznit încă să se retragă,

s-a străduit să impună măcar formula republicii parlamentare, dar faptul însuși de a fi acceptat dezbaterile asupra acestui capitol, mai înainte de a se fi hotărît ceva în privința referendumului, este deja o înfrîngere. Iar, ca de fiecare dată, așteptările substanțiale și bine argumentate au rămas fără rezultat. Reprezentanții P.N.L., P.N.T., c.d., P.N.L.-a.t., P.S.D. și U.D.M.R. au propus alegerea președintelui de către parlament și restrîngerea atribuțiilor președintelui spre a se evita alunecarea către o nouă formă de dictatură. La propunerea domnului Mihai Ruva, senator liberal, am asistat pentru prima dată la votul secret cu bile albe și negre, dar rezultatul a fost și de data aceasta pe măsura așteptărilor.

Să mai reținem că la finalul primei zile a dezbaterilor, domnul Adrian Severin își face din nou apariția în Constituanta și prezintă punctul de vedere al Guvernului, fapt care a fost interpretat ca o imixtiune nepermisă în treburile legislativului. După ce susține instituția prezidențială, care, în timpul care s-a scurs de la alegeri și-ar fi dovedit rolul esențial în medierea și moderarea conflictelor (momentul 13-15 iunie pare să se fi șters complet din memoria puterii), argumentează necesitatea ca președintele să fie ales prin vot universal, căci numai în chipul acesta ar dobîndi prestigiul necesar înaltei magistraturi a prezidenției. Interesantă este însă mai ales continuarea. Președintele, susține domnul ministru, să-i fie date numai acele prerogative care să evite implicarea în activitatea de guvernare curentă. Președintele și Guvernul ar putea în chip firesc să aibă opțiuni politice diferite, ce ar putea duce la regretabile disfuncții de guvernare. „Să faceți din președinte, se adresează domnului Severin Adunării Constituante, un adevărat monarh constituțional, ales odată la patru ani.” Și citează cuvintele lui Ionel Brătianu: „Președintele să prezideze, nu să guverneze”. Au fost toate acestea aluzii la persoana actuală a președintelui României și la neînțelegerile pe care le-am putut descifra între orientarea conservatoare a domnului I. Iliescu și îndrăznelele reformatoare ale mai tinerilor guvernanți? Oricum, fraza de încheiere a domnului Adrian Severin nu poate fi înțeleasă decît ca o aluzie destul de străvezie: „Instituția prezidențială să fie așezată atît de sus, încît numai mințile cele mai luminate să țintească către ea”.

A bon entendeur, salut!

HORAȚIU PEPINE

CRONICA SENTIMENTELOR POLITICE

Nu ne putem plînge că afectivitatea noastră a lincezit de la revoluție încoace.

Dimpotrivă, s-ar putea spune că am încercat o gamă extrem de largă de sentimente (cu ereditate sau însinuare politică), începînd de la repede uitata euforie și pînă la amărăciunea din ce în ce mai accentuată din ultimele luni. Dar cite altele nu ne-au „solicitat” în acest răstimp care are toate șansele de a deveni obsedant? Exasperare, neputință, rușine, indignare și alte asemenea. Cel mai periculos dintre toate rămîne însă cel al zădărniciilor. Senzația că, orice am face și orice am spune, totul este inutil. Că jocurile sînt făcute. Că sîntem vînduți sorții noastre strîmbe și că de data aceasta e definitiv. De unde încă o viață spre a vedea dacă de boala urîtă în care am trăit și în care trăim se mai poate scăpa? Sîcior sentiment și cel mai perid dintre toate! Acolo unde nu izbutește să sfărîme bila (mai mult sau mai puțin teoretică), se strecoară această presimțire a zădărniciilor ce paralizează mai eficient și mai durabil decît orice baston electric. Acolo unde nu poate izbîndi, teama învinge, neașteptat, același sentiment al inutilității care înlăcrimează mai prompt decît orice spray lacrimogen al polițiștilor. Și, pentru ca totul să se desfășoare ca într-un blestem — ireal și fatal —, totul în jur devine semn că, într-adevăr, așa cum se spune în documentele și cuvîntările oficiale, drumul este „irreversibil”. Nici măcar înapoi nu putem spune că ne-am întors. Atît de înapoi ca azi parcă nu am fost niciodată — doar că acum ne putem mira cu voce tare.

S-ar zice că nu ne întrece nimeni cînd e vorba să ne batem propriile noastre proaste recorduri. Aveam o industrie care mergea prost? Ei bine, acum avem una care nu mai merge aproape deloc. Dumnezeu știe cînd și prin ce minune vom ajunge să egalăm producția considerată jalnică a lui 1989! Aveam o agricultură care funcționa oarecum în secret, nimeni neștiind exact care era producția reală și nici ce se alegea de ea? Ei bine, acum avem „pariuri” cu o producție care, cînd nu e complet metafizică, e complet tragică. Nu știm ce agricultură vom avea și nici ce producție va fi; rămîne pur și simplu la noroc. Dar conflicte și tragedii vom avea cu siguranță. Cu sentimentele față de pămînt nu se pot face „pariuri” — pentru că sînt riscante. În rest, ce să mai vorbim! Avem în schimb uniforme noi la toate armele, colorate și împodobite, care les la iveală în momente oficiale și prezintă o varietate de fantezii vestimentare cu atît mai falsă cu cît n-are nimic a face cu sărăcia și mize-

ria țării. Avem în schimb copii de vînzare pe valută și handicapați care stîrnesc mila întregii lumi, numai a șefului comisiei naționale (așa s-a recomandat dl. Petre Roman la Consiliul European, cînd a fost seminarizat în vederea admiterii deja hotărîte a României), nu. Străinii vin acum în România nu ca să viziteze mănăstirile sau „perlele” litoralului, ci doar la căminele de handicapați, ca să-i ajute pe acești oropsiți asupra cărora guvernele noastre de azi și de ieri și-au exercitat din plin indiferența și repul-

sia. Și avem, în schimb, o adevărată mafie care și-a schimbat „unefele specifice de lucru” și profiturile de dinaintea Revoluției în prăvălii și magazine, bănci și întreprinderi, transformîndu-și brusc și ei uniformele secrete în creații vestimentare la zi lansate de casa de modă intitulată reforma economică. Și mai avem, pentru liniștea noastră, și o televiziune unde s-a reușit performanța incredibilă ca singura emisiune ce mai nimereste adevărul să fie cea de „Meteo”. Mai avem o opoziție de operetă și scriitori care au lăsat riscul spunerii adevărului pe umerii citorva. Ca o încununare a acestui tablou halucinant, merită să descurajeze generațiile tinere pînă la a-și lua lumea în cap, lăsîndu-ne să ne sfîrșim zilele sub aceeași zodie a minciunii imperturbabile, avem și acest Loto-Parlament la care pierdem întotdeauna, unde toate numerele puterii sînt dinainte cîștigătoare și toate Legile sînt extrase din urne de aceeași mină. În afară de faptul că a oferit prilejul citorva persoane bolezate senatori să se facă de rîs în văzul întregii națiuni, Parlamentul nostru a reușit să dezamăgească pe toată lumea. Ultima probă este Constituția (proiectul ei) unde, după surpriza de a ne trezi, neîntrebați, cu republică și cu președinte pe vecie, a urmat și doada supremă „de ce suflet se ascunde” (dacă mai poate fi vorba de așa ceva) în pieptul bravilor noștri artiști ai poporului. Dumnealor au dovedit, votînd secret (cu bile colorate și cu tot tacîmul) că sînt la fel de bine instruiți ca și atunci cînd votează deschis, prin ridicare de mină. Dinșii, s-a văzut, nu fac nici un secret din profundul și nesmintitul atașament față de persoana președintelui Iliescu (ca și, deunăzi, M.A.N.-ul față de Ceaușescu), optînd cu fermitate pentru republică prezidențială. Ca și cînd n-ar ști ce înseamnă asta, ca și cînd n-ar ști cum se înmulțesc la noi prerogativele și ce lesne ajunge un președinte să se amestece în toate, parlamentarii noștri s-au repezit să salveze „tradiția”: adică, tradiția ceaușistă, căci alta n-avem în materie „prezidențială” (sic!) — după expresia d-lui ministru Adrian Severin. În fine, puterile s-au amestecat atît de bine între ele (guvernul dă indicații parlamentului, președintele — guvernului, guvernul — Curții Supreme de Justiție, F.S.N. — ul sancționează parlamentul s.c.l.), încît nu le mai putem deosebi decît după „securități”: Ministerul de Interne ar fi în subordinea d-lui Roman, iar S.R.I. — ul — în a d-lui Iliescu. Cel puțin așa pare la prima vedere, și amănuntele chiar că nu mai interesează. În fine, în urma tuturor „îmbunătățirilor” revărsate de guvern asupra noastră, nouă nu ne mai rămîne decît să ne întorcem la sentimentele noastre politice de ultimă oră, alegîndu-ne, după umoare și buget, pe cel pe care-l dorim: silă, exasperare, resemnare, disperare, frustrare. Sau, dacă vrem să ne dovedim creștini: milă. Avem toate motivele să ni se rupă inima de mila noastră. Domnii aceștia par decizi să nu ne părăsească niciodată.

TIA ȘERBĂNESCU

ACENTE

Bedros Horasangian

● Prezumția de ticăloșie

Într-o localitate la o aruncătură de mai multe bețe de București s-a petrecut o crimă oribilă. Un tânăr localnic, student la București, este ucis în mod barbar cu o ferocitate nici măcar leșită din comun nu mai putem spune. Azi, când altele și altele nenorociri și orori s-au adunat în memoria noastră. Ar fi trebuit ca imediat poliția și justiția să intre în acțiune și, trecind peste aspectul emoțional, să-și exercite autoritatea. Să impună adevărul și legea, cei vinovați să fie pedepsiți conform legilor și autorității legale ce funcționează în orice stat de drept. Televiziunea și presa au acordat atenție sporită incidentului, detaliile, până la un punct, se cunosc. Criminalul face parte dintr-un grup de țigani, așa-zisi ursari, certati cu legea și legile de mulți ani. Slidind pe ceilalți locuitori, se pare că duceau o viață parazită, agresivă și amenințând, zi de zi, locuitorii din Bolintin. Conflictul, înainte de a deveni unul etnic, a fost și, în esență, a rămas unul social. Autoritățile locale și județene nu au luat nici un fel de măsuri pentru ca totul să nu se transforme într-un butoi cu pulbere. Nu de azi, de ieri. Multe dintre manifestările antisociale ale țiganilor ursari au rămas nepedepsite, iar legea a rămas nepuținătoare. Poliția și administrația au tot închis ochii – de teamă? din comoditate? din neputință? – și s-a ajuns unde nu trebuia să se ajungă cu nici un chip: locuitorii să-și facă singuri dreptate! Cîteva zeci de case au fost incendiate, iar proprietarii lor, țiganii, goniti! Riscul unor astfel de incidente este urias: oricâtă dreptate ar avea locuitorii din Bolintin, mijlocul folosit de dinșii este de neacceptat. De ce? Creează premisele altor ilegalități! Ce s-ar întâmpla dacă fiecare și-ar face dreptate după cum simte și cum gîndește el? Scăpînd din mină frinele autorității, administrația – nu numai locală! – riscă să piardă orice fel de control al situației. Nici o crimă, de nici un fel, nu poate fi tolerată, în nici un chip. Dar, doar legea e cea în măsură să facă dreptate. Pînă mai ieri poliția și administrația de stat erau – și s-au dovedit a fi cu prisosință! – instrumente docile ale puterii. Comuniste, totalitare, oricum am vrea să o numim. Acum e momentul – și împliniri tragice precum cea de la Bolintin ne aduc argumente convingătoare – ca poliția și administrația, procuratura și justiția să se transforme din unelte ale puterii în instrumente ale democrației. Se știa, în fond, de atîția ani, că numărul celor fără slujbe stabile din rîndul țiganilor este foarte mare. Că tot dinșii oferă statisticilor oficiale un mare număr de neșcolarizați, de manifestări antisociale, delincvenți și tot așa, cifrele fiind cu mult peste media pe țară. S-a sesizat cineva? A luat cineva măsuri pentru îmbunătățirea acestei situații care, iar să recunoaștem, deja tinde să nu mai poată fi ținută sub control? Situația la nivel de țară este mult mai gravă: oricînd se pot naște conflicte și situații de genul celor de la Bolintin. Sunt două aspecte: unul ține de planul social al chestiunii, celălalt de etnie. Administrația trebuie să acționeze cu prudență, dar mai puțin eficace. Accentul pus de presa sovînic-naționalistă, pe aspectul etnic este de neconceput! Putem acuza indivizi, grupuri sociale, dar nu etni! Orice campanie cu caracter de generalizare ar duce la tragedii și mai

mar. Să ne închipuim ce s-ar fi întâmplat dacă criminalul de la Bolintin era maghiar? Nu avem voie să ne lăsăm furati de instincte și porniri necontrolate. Oricît aş porni și oricît m-aş gîndi la tragedia masacrării armenilor în 1915, nu pot lua de gît pe primul turc ieșit în cale. Nu e ușor, dar trebuie să învățăm – chiar dacă avem atîtea exemple nefericite – din lecția – lecțiile oferite de societățile democratice. Ațitarea spiritului naționalist și manipularea evenimentelor sociale în plan etnic pot crea situații neprevăzute cu efecte incontrolabile. Să ne ferim să etichetăm oamenii după apartenența la o etnie sau alta. Răi și buni se vor găsi, întotdeauna, peste tot. Prezumția de nevinovăție, ca și cea de ticăloșie, va trebui cumpănită. De către autorități, de mass-media, de oricine. De fiecare dintre noi. Recenul incident de la Bolintin ne poate servi ca avertisment.

În plata Domnului pe cele vechi!

Afirmațiile gen: „Era mai bine pe vremea lui Ceaușescu”, pe care zărele le culeg și le difuzează, sper cu înconștiență, nu sînt nici măcar amuzante. Ele dovedesc o gravă înapoiere politică și culturală, o lene de gîndire și inițiativă. Dovedesc că ne-am obișnuit, vorba lui Gabriel Liiceanu, să așteptăm totul de la un „tălc”, sperînd că, de data aceasta, el este „bun”, dar constatînd, vai, că nici cel dinainte nu era chiar așa de rău! Cumpănită stare morală...

Lucrurile nu stau altfel nici în „suprastructuri”. Vorbim, bunăoară, despre „revizuirea” unor manuale de istorie sau de limba și literatura română, fără să băgăm de seamă că ele trebuie pur și simplu scrise, nu „rescrise”. Oricît s-ar revolta profesioniștii în materie, nu vor putea nega că ideologicul s-a insinuat cu perfidie pînă și în alegerea „lecturilor”: de ce să luăm, bunăoară, din

ACENTE

Nicolae Baltă

● „Complexul Kremlinului”

S-ar părea că noi, românii, suferim de un complex (printre multe altele): „complexul Moscover” sau „complexul rusesc” (și, mai nou, sovietic). Dintotdeauna vecinătatea „marelui popor de la Răsărit” a constituit un factor generator de anxietate și chiar angoasă. Nu fără motive, e adevărat (motive obiective, vreau să spun): amplasarea geografică (ori geopolitică, în limbaj modern) nu este dintre cele mai ferice, iar tendințele expansioniste ale Rusiei, respectiv caracterul ei imperialist, a existat – și probabil că va exista și pe mai departe – încă de la Petru cel Mare, consfințite prin al său testament. Dorința de a cuceri și anexa cît mai multe teritorii, cu scopul final de a ajunge la Mediterana și, dacă e posibil, pînă la Atlantic, se asocia, în modelul mental al europenilor, cu imaginea unui popor „altfel decît ei”, semibarbar și prea puțin spiritualizat, cu toate că aceiași europeni resimțeau fascinația literaturii produse de poporul în chestiune. Complicațiile sulfetești frizînd iraționalul, un anumit sentiment al fatalității și lipsa impulsului de a atinge standardele occidentale în ce privește nivelul cultural și de civilizație, iradiate de această literatură uriașă, nu făceau însă decît să mărunțiseze neliniștea insulată de schema entității ruse. Dintotdeauna, rușii au reprezentat o națiune ce s-ar putea numi incomodă. Trecerea ei la socialism a determinat agravarea, pînă la o simptomatologie acută, a anormalității endogene, structurale și, implicit, a pericolului pentru cel din jur. Secolul nostru a împins, așadar, pînă la limită o situație deja problematică: Rusia, devenită Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste, a ajuns o supraputere (de unde pînă atunci fusese doar o putere printre altele), iar dezvoltarea capacităților de distrugere în masă a completat forța ce nu a întîrziat să devină înfricoșătoare; faptul nu a mai putut fi contestat după cel de-al doilea război mondial.

În urma acestei evoluții, cei mai afectați au fost, cum era și firesc, cei ce se aflau mai pe aproape: statele Europei de Est și Centrale, situate mai la îndemîna „răsăritenilor” decît la cea a occidentalilor. Cu toate acestea, tendința de eliberare de sub dominația Kremlinului nu s-a epuizat niciodată: orice ocazie a fost încercată. În 1953, la Berlin și în Polonia, în 1956 în Ungaria, în 1968 în Cehoslovacia, în 1980 din nou în Polonia (pentru a nu mai vorbi de acerba Rezistență afgană, ce a blocat și măcinat armata acestei supraputeri vreme de opt ani). Odată cu slăbirea presiunii sovietice, survenită după venirea la putere a lui Gorbaciov, rezultatele au fost spectaculoase, confirmînd așteptările: statele conținute în sfera de influență sovietică s-au ridicat, răsturnîndu-și șefii trădători aserviți Centrului și lepădînd socialismul falimentar precum o haină murdară și uzată. Recent, „republicile unionale” au început, la rîndul lor, o acțiune pe cît de disperată și sinucigașă potențial, pe atît de fermă și chiar dură, de ieșire de sub dictatura roșie.

ACENTE

Cezar Tabarcea

● Reforme și... forme

A devenit aproape o modă în ultima vreme să se vorbească despre „reforme”, de la nivelul economic al întregii țări pînă la activitatea unei mici întreprinderi. De aici, poate, vine și tendința de a compara cifrele de la diverși indicatori actuali cu cele de acum doi, trei, patru ani, la aceiași indicatori. De aici, poate, și dramatismul releșit din aceste comparații: „Producția fizică în cutare domeniu este sub 30% față de cea din '89, '88 etc.”, dramatism cu care mass-media tot încearcă să ne convingă că, da, trebuie totuși să se muncească, făcînd apel la... conștiința noastră (ce-i drept, nu „revoluționară”).

Dar, dacă înțeleg eu bine, nefiind economist, este totuși vorba nu de a ameliora (ca să nu zic „a cirpi”) un sistem ce și-a dovedit cu vîrf și îndesat incapacitatea productivă, ci de a crea unul nou, pe alte baze, total diferit de cel dinainte, chiar dacă pentru aceasta este necesară o oarecare perioadă de „tranziție”.

Și atunci? Ce sens mai au comparațiile respective? De ce ne mai interesează producția fizică, tonele de oțel care stăteau – vorba bancului – „pe capul locuitorului”? Vrem din nou să umplem magaziele întreprinderilor cu mărfuri nevandabile? Dacă este să construim o economie pe structuri noi, atunci să formăm aceste structuri și să le lăsăm

Agărbiceanu „Fefelega” și nu un fragment din „Licean... odinioară”? Păi, pentru că, vezi bine, „Fefelega” ilustrează efectele „exploatării din regimul... etc., etc.”.

Despre istorie ce se mai poate spune? Ancheta prezentată într-una dintre emisiunile d-nei Jana Gheorghiu a demonstrat cu prisosință haosul existent în mintea oamenilor care, indiferent de opinia lor în legătură cu regalitatea, ar trebui să știe măcar cronologia. Or, în aceste condiții, nu poate fi vorba de o „revizuire” iarăși, ci de o alcătuire, fără supărare, la nivel elementar! Sînt absolut convins că hulițul Roller știa pe dinafară evoluția monarhiei în România și tocmai de aceea a avut grijă să-o incurce. Doar l-am citit mulți pe Orwell...

Comunismul și-a construit o întreagă strategie din menținerea ignoranței și confuziei în mintea oamenilor. Efectul a fost formidabil și tocmai de aceea mecanismele propagandei trebuie demontate și analizate cu grijă, ca lucrurile să nu se mai repete. Dar în nici un caz nu poate fi vorba de curățarea și ungerea pieselor, remontarea lor cu speranța că mașinaria va funcționa mai bine. Ne trebuie fără îndoială o mașinărie nouă. Pe alte principii.

Toate acestea au însemnat, la vremea respectivă – iar pentru statele încorporate în Imperiu, înseamnă și actualmente – asumarea unor riscuri, mai mari sau mai mici. Aceste riscuri fuseseră însă, de fapt, de mult asumate de către aceleași țări și se dovediseră, atunci, fatale: reprimările nemiloase din momentele enumerate mai sus (dintre care „Ungaria '56” a fost un veritabil „mic război”). Lituania și Letonia au avut și ele de suferit impactul cu reacția de furie a stăpînului înfruntat de sclav. Nici ele, însă, n-au dat înapoi, cum n-au dat înapoi nici republicile asiatice, dintre care Gruzia (Georgia) – patria lui Stalin-Djugașvili (ironie a soartei!) – s-a declarat dounăzi independentă. În acest context, de întoarcere a spațiului fostului asupritor, există o singură excepție. S-ar zice că România – mai exact: conducătorii ei – au o înclinație irepresibilă înspre „originalitate”, că sînt roși de morbul de a fi mare și sistematic în contrasensul istoriei: dintre toate țările foste socialiste, țara noastră, prin șefii ei, este singura care a semnat un nou Tratat cu U.R.S.S. Spun șefii noștri și accentuez, deoarece atitudinea poporului român a fost și este consecvent antirusăescă și (mai ales) antisovietică. Nimic mai firesc: nu poți simpatiza țiharul care te jefulește cu zimbetul pe buze de tot ce ai, asigurîndu-te, în timp ce-și umple sacii, de sincera sa prietenie și solitudine. Dar șefii noștri gîndesc altfel. Ei sînt mai puțin demni și orgoliosi; ei sînt foarte prudenți. E necesară o asemenea prudență, asociată cu luciditate politică (citez din memorie) – ne-a asigurat Ion Iliescu, (fostul student la Moscova), cel ce-a anunțat Ambasada Sovietică despre „cine sîntem și ce vrem”, în 22 decembrie 1989, solicitînd ulterior „sprijin militar urgent” la care s-au găsit, probabil, unii care să dea din cap, aprobativ: „Dacă, Doamne ferește, vin rușii?” Și – iarăși, probabil – s-au găsit destui care, deși revoltați inițial, au înghețat o fracțiune de secundă la gîndul: „Dacă vin rușii?”

Sloganul acesta, vînturat de prin anii '60 (în '50 nu era nevoie, dat fiind că rușii erau aici și nu aveau cum să mai vină), sub domnia lui Ceaușescu, a „prins” suficient; el a avut priză chiar și la cei care, realizînd păcăleala epocală trasă de sus-nimul de la balcon în august 1968, au înțeles adevărata intenție ce se ascundea sub faimoasa „politică de independență” față de Moscova. Spaima că „ar putea veni (totuși) rușii” a rămas, precum

o traumă, în adîncul sufletelor: folosită (cu succes, destul de multă vreme) ca pretext pentru menținerea unui anumit grad de rigiditate și dictatură în perioada „liberalizării” („noi v-am publicat romanul, dar, știți, se supără... rușii!”), ea a funcționat îndelung, constituindu-se într-un veritabil complex ce paraliza orice posibilă reacție. Lucrul s-a văzut, de fapt, încă de demult, din 1940, cu ocazia cedării Basarabiei: în locul unei rezistențe ce ne-ar fi păstrat demnitatea, majoritatea oamenilor politici au optat (spre revolta regelui Carol al II-lea) pentru pasivitate. Polonezii, cu un an înainte, luptaseră pînă la capăt, pe străzile Varșoviei, aruncînd sticle incendiare de la ferestre în Panzer-ele Wehrmachtului, pînă ce au fost zdrobiți: au fost distruși, dar nu înfrinți. Peste vreo 50 de ani la fel au procedat lituanienii și letonienii. Finlandezii se comportaseră identic în fața invaziei sovietice din '39. Noi, la antipod, am preferat să fim înfrinți fără a fi fost (nici pe departe) distruși. Acum, exasperant, istoria se repetă, deși poporul, el, s-a săturat pînă-n gît de „colaborarea” și „prietenia” cu vecinul de la Răsărit, care l-a sechestrat, pe lângă tezaurul național după primul război mondial, un tentoriu bogat și important după cel de-al doilea. În momentul de față, sperietoarea agitată aflată amar de vreme n-ar mai putea convinge decît, cel mult, copiii de grădiniță: Armata Roșie este în plină dezagregare morală și materială, iar în ce privește U.R.S.S.-ul în sine (atît Rusia cit și Imperiul), el este măcinat de convulsii de intensitate progresivă. Încît, pe bună dreptate, cineva remarcase că momentul propice – din exact acest punct de vedere al slăbiciunii interne și externe – pentru o acțiune hotărîtă de recuperare a Basarabiei, se găsește în chiar actualitatea zilelor noastre, repetîndu-l, din acest unghi, pe acela din 1918...

Ținînd cont de concluzia degajată din cele de mai sus – cum că „sperietoarea Moscova” s-a transformat într-o simplă zdreanță alîrnată de un par – o a doua decurge, prompt și inevitabil: aceea că atitudinea noilor noștri conducători, neposedînd vreo bază obiectivă, reprezintă nici mai mult nici mai puțin decît un act de trădare a intereselor naționale ale României. În timp ce „o anumită parte a presei” și a intelectualilor a fost și este acuzată de vinzare (pur ipotetică și pe căi oculte) a țării (economică) și a Ardealului (teritorială), Puterea oficială a scos țara la

mazăt după ce a adus-o în prealabil, la modul concret, în pragul falimentului și a cedat pur și simplu Basarabia, făcînd-o cadou.

Intr-adevăr, nu s-ar putea afirma că sîntem foarte norocoși (dar asta, în nici un caz din pricina „amplasării geopolitice dezavantajoase”); ar fi fost de preferat o conducere care să-și respecte țara, pe planul politicii externe ca și interne, care să trateze cu fermitate chestiunea acestei

năpăstuite provincii, chiar dacă prin aceasta risca, la o adică, prin absurd, un război cu reputatul „bastion al păcii” și cu glorioasa lui armată. (Au mai riscat-o și alții, cum arătam, și n-au fost nici pe departe „desființați”.) Ar fi fost preferabilă deoarece înfinit mai protectoare, nu numai a ființei naționale în totalitatea ei, ci și a demnității noastre, profund știrbită și diminuată de prin 1945 încoace.

Să vedem, mai întîi, ce s-a întîmplat. Discuția pe care am avut-o cu domnul Gabriel Andreescu a îndrăznit să cuprindă următorul pasaj: „Cineva îmi spunea că, în revista «22», din al cărei Comitet director faceți parte, se poate identifica din cînd în cînd fenomenul numit «narcisism militant». Articolele ditirambice, în care membrii Alianței Civice aduc omagii Alianței Civice. Dați-mi voie să vă dau un exemplu. Vă rog. Mai ales dacă-i vorba de un exemplu ditirambic. «Ca o veritabilă putere, Alianța Civică este spațiul eclezial, extins și laicizat în expresie, al realității noastre ontologice. Candoarea și lipsa de experiență în trișul politic, precum și glasul tunător al multîmilor din piețe, fac din Alianța Civică o forță insolită, asemănătoare forței miinilor goale ale tinerilor care au cîștigat revoluția.» (...) În mod ciudat, uite că ne-a scăpat un astfel de text, care cred că nu are legătură nici cu Alianța Civică, nici cu Grupul pentru Dialog Social, nici cu publicistica. (...) Nu ne rămîne decît să ne uităm cu mai mare atenție peste paginile dedicate Alianței Civice”.

Totul părea, deci, lămurit, în cadrul unei discuții cit se poate de civilizate. Nu mică mi-a fost mirarea cînd am descoperit, peste două săptămîni, în revista dumneavoastră, un alacărui decanta mă împiedică să-i dau calificativul pe care îl merită. Vi-l reproduc în continuare. Sublinierile îmi aparțin: „Avem suficiente explicații pentru agresivitatea manifestată de Radu Eugeniu Stan față de revista «22» și G.D.S. în interviul din «Expres» luat lui Gabriel Andreescu. Mai puțin înțelegem de ce «Expres»-ul a publicat un astfel de text, mai potrivit unei publicații feseniste, în săptămîna în care Alianța Civică își anunțase mi-

• DREPTUL LA REPLICA • DREPTUL LA REPLICA

Tribuneta cronică

lingul”.

Semnat, în mod foarte curajos, Observator. Trec peste caracterul calomnios-insinuant al primului pasaj subliniat. Este un mod de a transfera o deosebire de păreri pe teritoriul insultei care putea fi semnată, la fel de curajos, Alcibiade sau Xantipa. Dacă ar fi fost vorba numai de asta, nu v-aș mai fi deranjat.

Intervenția de față este justificată, însă, de ultima frază, care dovedește un mod cel puțin ciudat de a vedea presa independentă și legăturile ei cu diferite partide și grupări politice. Ca să nu mai vorbim că se observa un mod la fel de ciudat de a vedea meseria de gazetar. Revista Expres, ca orice publicație profesionistă, nu se supune vreunui program de manifestări, oricare ar fi el și oricît de generoase i-ar fi intențiile, în orice țară civilizată, ziarele și revistele sînt cu totul altceva decît tribune.

Sînt cunoscute, de altfel, mecanismele care au dat naștere tribunei cronice de care suferă țîra noastră presă liberă. Ele sînt generate de modelul comunist al ziaristului militant, care, probabil, va mai face multă vreme ravagii prin publicațiile noastre. Nu insist asupra acestei probleme, deoarece am mai avut mai demult o intervenție, pe aceeași temă, în revista Cuvîntul.

Pentru un ziarist militant, lumea se împarte, vorba unui lider al Alianței Civice, romancier și director de ga-

zetă, în „noi” și „ăia”. După această logică, Expres-ul, care e de-al nostru, trebuia să vină la dl. Gabriel Andreescu și să-i pună întrebări de felul celor care urmează:

1. Stimat d-le Gabriel Andreescu, sînteți un binecunoscut lider al Alianței Civice, un luptător pentru libertate și democrație. Săptămîna viitoare, Alianța, de la care toți oamenii de bună credință așteaptă ieșirea din coșmarul fesenist, organizează o amplă manifestație de protest. Sînteți încrezător în forța multîmilor din piețe? Credeți că nemulțumirea populară, a cărei strălucită concretizare este Alianța Civică, îi va influența în vreun fel pe acești lideri neocomuniști?

2. Domnule Gabriel Andreescu, ce puteți declara revistei noastre despre legătura tot mai strînsă, despre adevărata «punte» care se întîrpe între intelectuali și muncitori?

3. Ce rol credeți că joacă revista «22» în construirea acestei minunate punți? Aveți, cum se spune, «succes de public»?

4. Toată lumea observă cum supraviețuiește, zi de zi, coșmarul ceaușist. Ce credeți, cînd va ieși România din acest coșmar?

5. Spuneți-ne, vă rugăm, care sînt idealurile Alianței Civice?

Acesta este stilul agreat și practicat de orice ziarist militant. Pot fi intervievați, după opinia acestuia, numai „tovarăși de idei”. Orice discuție nu are rolul de a afla ceva, ci de a

confirma. Într-o astfel de viziune, orice gazetar care dorește să afle, care întreabă, care își respectă, cit de cit, profesiunea, nu poate fi decît agresiv. Deci, de la ăia.

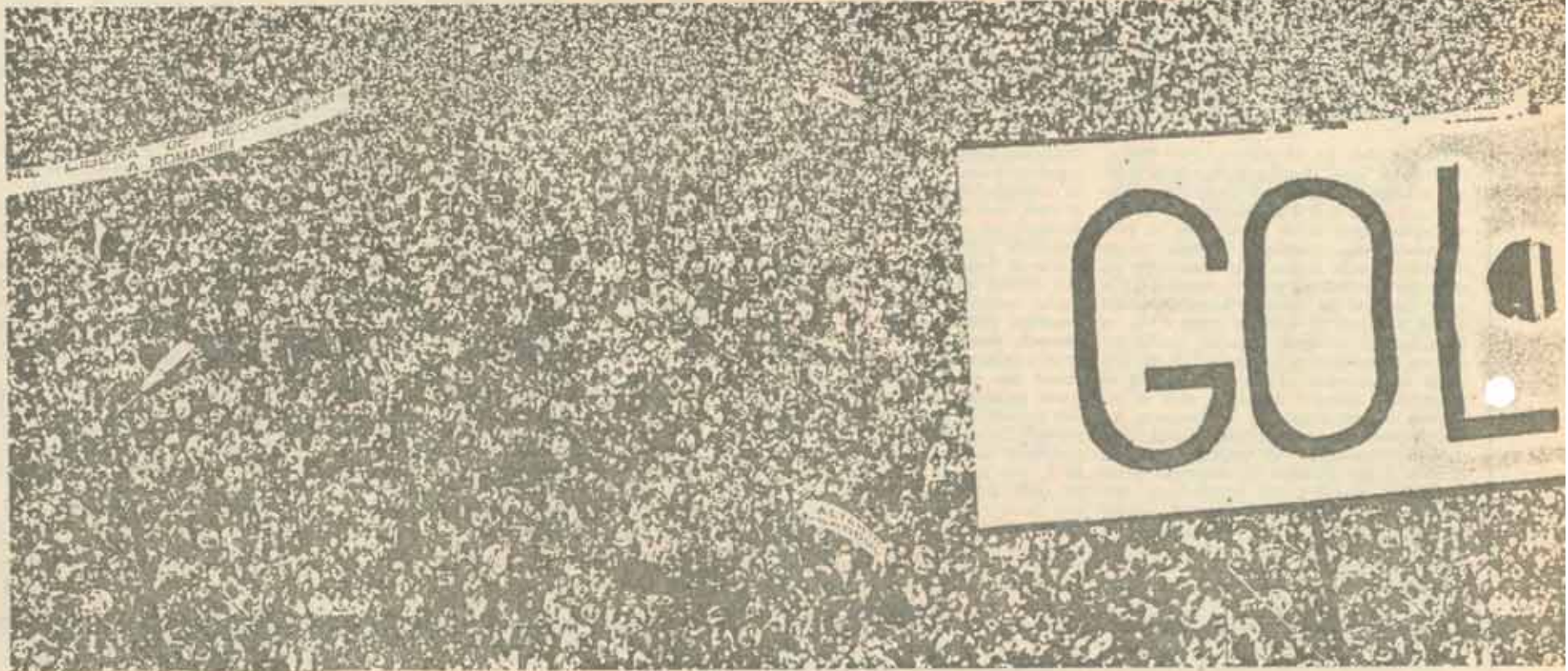
Ca să nu vă mai plictisesc, nu mai citez din pagina dedicată de dumneavoastră Alianței Civice, scrisă exact în același stil ca și citatul de spre care dl. Gabriel Andreescu spunea că „n-are legătură nici cu G.D.S., nici cu publicistica”. Pagina a apărut, deci, în revista «22» care, din cite am înțeles, dorește să reprezinte o parte importantă a tinerei intelectualități române. Și de la dumneavoastră, intelectualii, toată lumea așteaptă, în aceste vremuri grele, luciditate.

RADU EUGENIU STAN

P.S. Profit de această ocazie ca să vă întreb de ce apar așa de rar, în paginile revistei dumneavoastră, articole semnate de nume care, prin februarie '90 făceau lumea să stea la coadă pentru «22». Deci, de ce semnează așa de rar Gabriel Liiceanu, Alexandru Paleologu, Thomas Kleininger, Petru Creția, Viadimir Tismăneanu, Al. George, Octavian Paler? Apoi, pînă acum citeva luni, citeam cu sufletul la gură desule articole semnate de nume importante ale exilului românesc. Ce s-a întîmplat, de ce apar așa de rar și numai în cadrul unor interviuri?

Sper că întrebările acestea să nu fie luate drept „agresive”. Sînt și ele niște întrebări, acolo...

P.P.S. Vreau să vă mai pun o întrebare, de care uitasem. Nu-i nici ea „agresivă”. Ce înseamnă fesenism? Din sârcelele mele cunoștințe de politologie lipsește acest termen.

Unul dintre criteriile care pot opera în judecarea unui eveniment, a unei împrejurări omenesti, este acela al felului în care trăiește el dăinuind în amintirea noastră. Ce a rămas în noi, ca viață și ca sens, din Piața Universității a acelei primăveri, pentru că mai veche decât anul scurs, spune ceva important despre ea, despre gradul ei de realitate și de adevăr, despre determinările ei esențiale și despre celelalte, despre ce a fost tragic în ea și despre ce va fi fost efemer. Pune la un loc și însumate sintetic, aceste amintiri, ale fiecăruia dintre noi și ale noastre ale tuturor, admițând că cineva le-ar putea înzestra cu vizualitate, ar duce la un alt film decât acela al priveștii și al audiției nemijlocite, iar relația dintre aceste două filme ar fi adinc grăitoare.

Multe din cite s-au petrecut acolo ori nu le-am trăit ori nu le mai ținem minte, nici fapt de fapt, nici ca relație lăuntrică a clipelor între ele, în mișcarea lor nevăzută. Dar ce a rămas continuă să mă emoționeze ca nimic altceva din tumultul politic post-revoluționar. Nu însă ca ceva pe care timpul să-l fi idealizat, purificându-l de scorii și de accidente; mai de-

grabă invers, ca o idealitate care, ca toate aprosimajile ei, s-a instituit în timpul infinit al libertății.

Sensul esențial al Pieței Universității (nu doar al ei, dar despre ea este vorba acum) a fost acela de a țoga-dul minciunosul compromis care a dus la răsturnarea dictaturii și la instalarea formelor politice care i-au urmat. Pe scurt, acolo, după lucida și dăinu-toarea jertfă a Timișoarei, a fost locul unde s-a răscolit cel mai răspicat și cel mai cucerător faptul că înlăturarea guvernării lui Ceaușescu și a foarte numeroșilor ei complici din structura socială a țării ar fi trebuit să fie sinonimă cu eliminarea radicală a comunismului. Piața a crezut că poate obține acest carolar minturilor, a trăit îndelung exaltarea acestui vis pretimpuriu, pentru ca, la sfârșit, să piară în singe inocent și insultat. Acolo am trăit, cu o năvală puritate, himera acestei depline eliberări. Și tot acolo am trăit, ceea ce nu va trebui să uităm niciodată, reprimarea, de către falsa revoluție, a revoluției adevărate.

Eram acolo oameni de tot felul: tineri, nu toți studenți, care stătuseră sub gloanțe sau fusese răpăsnic

bătuți, apoi intelectuali de toată mîna, foarte mulți membri ai micii burghezii precomuniste, oameni mai vîrstnici care înduraseră, personal sau prin alii lor, tot ce a fost de îndurat prin decenii ca detenție, asasinat, lacomă spoliere, injustiție și abuz de putere. Ca arestări în miez de noapte și ca dispariții fără apel. Ca distrugere sistematică a tradiției de cultură în care crescuseră, cu valorile ei, cu năvîță-șile ei, cu nostalgia ei. Alți intelectuali, oameni de frunte, înzestrați cu o notorietate pe care le-o consfințiseră asupritorii înșiși, ca pe un rău necesar, dar care nu-și vinduseră sufletul pentru faloase lămești și dintre care unii și-au riscat statutul social și însăși libertatea sau viața. Știm prea bine ce li s-a mai alăturat: tot ce se mai adună în asemenea cazuri, demagogi, de nu foarte multă minte, ai revoluției înseși, fanatici, extremiști cu o retorică inflăcărată și confuză, dacă nu de-a dreptul păgubitoare. Se putea altfel? Nu, așa cum nu s-a putut fără prezența agenților puterii și a diversioniștilor ei, sau fără micii afaceriști care ar fi avut ceva de vindut până și mușimilor adunate la răstignirea lui Isus. Mai adăugați-i,

DESPRE PIAȚA

făcînd gloată, pe simplii și zadarnicii gură-cască. Spun acestea în deplină responsabilitate, ca să nu ne pomenim că nu știu care dintre regii magi, decăzută la rolul de purtător de vorbe proaste, ne va acuza că sintem fie naivi, fie de rea-credință. Să se știe bine că nu sintem, și că nu avem cum fi, nici una, nici alta. Și că, din aceste și nu puțin alte pricini, ni s-ar părea firesc să fim tratați cu respect.

Pentru că, să fie limpede, portea delinctorie, autentică și decisivă a Pieței Universității a fost, și va rămîne în timp, o efită morală și politică. Așa cum a fost împrejurarea acelei primăveri: cu faleritele ei cuvîntări, cu cîntecele ei, cu elaborate ritualuri ale nonviolentei, și radicalismul ireduc-tibile, cu o feroare a unei tinereți care cuprindea toate generațiile, cu un farmec nespūs, acum puțin amar, cu neimplinite și greu de împlinit fă-

PETRU

găduințe și spe-cu atît mai înto-obtuz și mai ne-puterea n-a în-acestea. Doamn-din propriul lor-meni politici de-ce, mai moi să-șam din dolori-țelurile tenebroa-extremisme de c-brutalizat v-ați-rați, n-ați vrut-reglementar și-ținea politică-simplu, mulțumi

Fotografii din fotoarhiva Goloniei, de EMANUEL PARVU

EMIL CONSTANTINESCU

KILOMETRUL ZERO AL RENAȘTERII MORALE

La un an de zile de cînd Piața Universității a marcat locul geometric al speranței, ea ar putea reprezenta acum un simbol al disperării. Nimic sau aproape nimic din ce au visat cei reuniți, în primăvara anului trecut, în perimetrul ei, nu s-a împlinit.

Sentimentul friei, de care acei puțini strîși în decembrie '89, în această piață și în alte piețe din citeva orașe, au încercat să izbăvească un întreg popor, a fost treptat reinstalat și multiplicat de frica zilei de mine, de foamete, de șomaj, de nesiguranță.

Polltologii care au construit scenariu bazate pe lipsa de cultură politică și morală a unui popor, pe care nu s-au sfiit să-l califice „prost”; politicienii care au promis bunăstare, securitate socială și liniște, profită acum în „liniște” de credibilitatea celor care i-au ales; specialiștii în desinformare și manipulare din S.R.I., T.V. și presa afiliată puterii, care au instigat, compromis și dezbinat, pot fi toți satisfăcuți — au reușit!

S-au construit cu abilitate fațade democratice de tip occidental pentru vechile instituții comuniste și, atîta timp cît responsabilitatea individuală și colectivă au fost complet eludate, sistemul pare de nelăvăns. Mai eficace decât sentimentul friei s-a inoculat sentimentul inutilității protes-tului și opoziției.

Și totuși nu este așz! Tactica sînt de eficace pe termen scurt este sor-tită eșecului, pentru că se bazează pe

desconsiderarea in-dividului, pe con-vingerea că toți pot fi mințiți, mane-vrați sau cumpărați.

Piața Universității, în ce a avut ea mai bun, a fost acel mira-culos spațiu al renaș-terii morale, tineri pentru care religia nu a existat a descoperi credința; în care pensionarii dozamă-gii au regăsit un rost al vieții; în care in-telectuali izolați în lumea cărților sau la-boratoarelor au descoperit strada și re-acțiile ei spontane, iar cei care trădînd din greu nu au putut citi au intîlnit gravitatea ideilor; în care oameni singuri au re-lizat bucuria de a fi împreună în jurul unui ideal.

Piața Universității nu este numai un loc în Europa, în România, în Bucu-rești. Ea este un loc în noi înșine. Este un spațiu peren al credinței în aspi-rațiile omului. Ea nu a fost, dar poate deveni un tribunal interior al con-științei fiecăruia. Nici o reformă eco-nomică, nici un ajutor extern nu pot salva această sărăcă țară bogată, dacă

nu acceptăm că cei ce eșec au săvîrșit crime să răspundă pentru f-celi mulți care poate încerca să înțeleagă a-cu armele bune credi-

După un dezanstru s-nu putem reuși decît stralînd mai întîi acol-rii în noi înșine. Atunci Piața Univer-după un lung drum în-trul 0 al renașterii și-gului popor român.

ANIA

UNIVERSITĂȚII

CREȚIA

...te, cu o demnitate...
...ă cu cât a fost mai...
...ivilizat tăgăduită...
...eles a totă din toate...
...e inabili au fost...
...punct de vedere. Oa-
...două parole, în timp...
...readă, noi ne îngră-
...morcenariatului și din...
...e ale unor imaginare...
...apta. Cind nu ne-ai...
...refăcut că ne igno-
...ă conferim în mod...
...ben, dictat și de ra-
...de rațiunea pur și...
...du-vă cu simulacre

sau, mai des, cu inferioritate colomni și insulte. Totuși, într-un fel, ați avut dreptate să vă temeți și v-ați gândit de timpuriu la o lichidare nedemocratică. Da, acolo se petrecea ceva adevărat și care, adevărat fiind, dezmințea minciuna voastră, vechea minciună, oboșită, dar încă nu chiar de tot. Pe de altă parte aveți de partea voastră un element spontan: ura populară față de acea adunare curată dar incomfortabilă, descrisă și hulită ca jonică adunătură. Da, ați avut de partea voastră pe cei care v-au votat și o să vă mai tot voteze: pe beneficiarii de toate rangurile ai stăpînirii ceaușiste, noua mică și nu numai mică burghezie comunistă, procopsită fără nici un merit intrinsec altul decît obediința cointereseată și foarte răspîndită și bine întreținută scatoafagie, de către inșuși aceia pe care l-ați răsturnat și apoi l-ați omorît ca să vă sub-

stituiți lui sub diferite măști. S-a petrecut ceva sfîșietor și de neuitat: oameni în principiu eliberați care își voiau lanțurile înapoi, ca să trăiască netulburati în năravurile lor sau măcar în siguranța unei bicicletă garantate. În timp ce în Piața Universității bătea inima mare și rănită a unei lumi îndelung asuprite și împilate, plutea duhul celor care, în ceasurile de răscruce ale obștii, începînd cu Cîmpia Libertății, au făcut țara și l-au dat un destin mai înalt.

Și astfel, după atîta dergust, vi s-a făcut frică. Și, văzînd că forțele oficiale ale ordinii n-o prea scot la capăt, oricît s-au străduit, ați comis o dublă crimă: aceea de a folosi ca instrument represiv pe cei care fuseseră cîndva cei mai îndrăgîți și mai neînfricați oponenți ai lui Ceaușescu, cea mai chinată pătură a muncitorimii române, minerii, pe care, mîntîndu-i, l-ați determinat să se coboare pînă la una dintre cele mai neverosomile barbarii ale vrămilor de acum; și, a doua, aceea de a scălda în oarbă brutalitate și în moarte cea mai înalțată componentă revoluționară, după Timișoara, a societății românești, oricît de precară ar fi fost, după o jumătate

de secol de samavolnicie, baza ei socială.

În 21-22 decembrie 1989 ați folosit mișcarea populară ca pe un alibi, iar cînd ați ajuns la putere, răbdînd cît ați răbdat și apoi nemai răbdînd, ați renegat propriul vostru alibi în legitimarea accesului vostru ilegal la putere.

Crescuți cum ați crescut, puternici pentru că nu aveți nici un scrupul și nici o îndurare, nu puteți suporta nici o formă de opoziție. Nu numai din motive pragmatice, ci de-a dreptul visceral. Sila și disprețul vostru au fost sincere: tot ce vi se opune trebuie defînit nu numai ca antiguvernamental, antistatal și chiar antinațional, ci trebuie resimțit așa cum îl resimții voi, ca foști răsfățați ai istoriei: ca fapta unei vermine sociale, a unor declarații, a unor vînduți, a unor sinistri conspiratori întorși din întunericul abolit al trecutului. Din acest punct de vedere reacția voastră la Piața Universității, atît de pîngăritoare, este tipică și rămîne incurabilă. Sînteți bolnavi de propria voastră bistă istorie.

Pînă la un punct aveți dreptate: în răspărul oricărei evoluții firești, moja-

ritatea poporului este cu voi. Sînteți legatarii universali ai lui Ceaușescu. Și nu numai pentru că mincăm mai departe, din mina voastră, plînea lui săracă. Ci pentru că, asemenea lui, nu vreți binele poporului, ci pe al puterii voastre. Și pentru că fugiți de adevăr, ceea ce este mult mai grav decît o simplă politică de mistificare. Că ați lichidat Piața Universității așa cum ați lichidat-o, adică într-un chip de neiertat, este una. Însă că n-ați piecat o clipă urechea la adevărul ei esențial, că nu v-a bătut inima la potașul ei inocent, vă osîndește, într-o perspectivă lungă, dar nu foarte lungă, la deces politic. Nu în calitate de comuniști ori de foști comuniști ori neocomuniști ori de criptocomuniști. Nu sînteți demonii lui Dostoievski. Sînteți doar un reziduu inertial, un ansamblu eterogen și neinspirat de tendințe, de ambiții și de lăcomii, sprîjinii de tot ce e mai retrograd și mai opac în mult rînita societate românească.

Fie acestea rostite spre amintirea dreaptă și curată a însemnatului fenomen politic care a fost Piața Universității. Și rostite cu aceeași inimă ca și atunci.

FLORIN IARU

MARATONUL INOCENȚILOR

Nu știu dacă trebuie să mă mîndresc cu participarea mea la toate demonstrațiile anului 1990. Privite din acest întunecat april, ele n-au făcut decît să hrănească puterea la strigătul de revoltă al străzii. De altfel, acum, manifestațiile sînt mai rare și conțin, val, acea doză de pesimism care te macină pe dinăuntru.

Totuși, dacă e să flu cîntîc pînă la capăt, nu am decît două motive de satisfacție: decembrie '89 și maratonul din Piața Universității. Învățasem ceva, că e suficient să fii prezent, să fii martor, să fii cîntîc. Și am fost martor al blocării pietii. L-am auzit, în 22 aprilie, pe Dincă răgușind la megafon. Împreună cu cîțiva prieteni, am hotărît să veghem în noaptea de 23 spre 24 aprilie, dar frigul și oboseala m-au îndreptat încetînc, către casă, spre dimineață. Astfel am ratat acea „non-intervenție” polițienească din noaptea, perioadă propice democrației originale, cînd creștea curajul cu stîi și baston.

Ei bine, de atunci, și în noaptea, am ocupat ilegal carosabilul, am cîntîc, am scuturat chei și am aprins torțe din ziare, am mărșărit strada după miezul nopții și, vrînd-nevrînd, am vorbit din balcon. Dacă mai e nevoie de un vinovat, domnule președinte, lată-mă-e pregătit. S-au spus multe prostii, e adevărat, dar, mai tare decît orice neghobie, a fost strigătul visceral anticomunist care-i chema pe români, acolo.

Am fost martorul (Inocent ?) al confruntării dintre pacifiști și violenți. Am să dau seama, doamnelor și domnilor, de toate cîte am făcut. Însă

m-am simțit solidar, după solitudinea celor 36 de ani de comunism. Acolo mi-am reîntîlnit colegii de dubă și de Jilava precum și împușcații vremurilor noi. În anumite momente, ridicolul efortului nostru avea o strălucire sublimă. Pentru că noi, (eu) credeam că acest popor nu mai poate fi mințit. Am avut dreptate. Puțin prea tîrziu.

Cînd voi avea (dacă voi mai avea) ceva de povestit băiatului meu, eu, unul, îi voi putea spune limpede și fără rușine că nu l-am vîndut nimănui, nici măcar comunismului. S-aș putea să mă creudă.

ANA BLANDIANA

O PIAȚĂ DE DIMENSIUNEA ÎNTREGII ȚĂRI

Piața Universității a fost unul dintre cele mai frumoase lucruri pe care le-am trăit. Sentimentul că nu ești singur, că s-a petrecut o miraculoasă selecție care i-a strîns acolo la un loc pe cei pe care-i căușai de mult, era extraordinar. Întotdeauna mi s-o părut că mai există și alții ca mine pe pămînt, dar nu am cum să ajung la ei; de aici izvoră singurătatea. Și deodată, pe parcursul a 50 de zile, Piața Universității a reușit să ne descopere și să ne adune, convingîndu-ne că singurătatea nu este fatală și că solidaritatea nu este imposibilă.

De aceea - indiferent de tot ce s-o împlințit și indiferent de cîte s-oi mai

întîmpla - Piața Universității rămîne un elan care nu poate fi înfrînt. Dîmpotriva, el continuă să trăiască și să se amplifice, germinînd viitoarea noastră conștiință civică. Felul în care arădă între Colțea și Intercontinental, Teatrul Național și Arhitectură funcționează ca un spațiu magic, irradiant de fiecare dată cînd temperatura politică și tensiunile sociale cresc, dovedește că el este locul geometric al unor idei și sentimente în expansiune, pe care presiunea poate cel mult să le aureoleze. De altfel, chiar simplul fapt că, imediat ce s-o format, guvernul de după 13-15 iunie a simțit nevoia să precizeze că nu are personalități compromise, că nu include membri ai nomenclaturii, dovedește că visul Pieței Universității era drept și legitim. Și chiar dacă, repetînd ideile Pieței, cei de la putere nu fac decît să se îngine cu ipocrizia, ei recunosc astfel, prin inșuși actul simulării, că ideile acolea sînt puternice și adevărate.

Pe lângă ideile însă, acolo mai erau bucuria de a fi, în numele lor, împreună, sentimentul religios și umorului, cîntecele și caricaturile, gesturile rituale și farmecul ludic, poezia și speranța. Am spus-o și atunci și o spun și acum: Piața Universității va continua să crească pînă în momentul în care va atinge dimensiunile întregii țări. N-aș putea să-i doresc României mai mult.

22 aprilie 1991, la un an de la inaugurarea Pieței Universității: demonstrație de forță, în trombă. În folosul cui ?

(După revista Decembrie nr. 2, 1991)

„Un lider politic fără statură morală nu poate avea credibilitate”

Peter Bányai: Ați sosit în București împreună cu deputații R.P.R. din grupul „Gaullisme et progrès” pentru un simpozion despre proiectul de Constituție al României.

Dinu Zamfirescu: A avut loc o dezbateră, cu un public foarte redus, datorită unor deficiențe organizatorice. Inițiativa a avut intenții nobile, dar nu știu dacă și-a atins scopul. Am avut senzația că discutăm între noi despre niște lucruri despre care aveam cam aceeași părere. Tâlcul nostru a fost să atragem atenția asupra gravității problemei Constituției.

P.B.: Am avut senzația că între poziția reprezentanților Partidului Liberal (în special cea a domnului Dan Lăzărescu) și poziția dumneavoastră cu privire la această Constituție, a existat o diferență. Poziția domnului Dan Lăzărescu era că aceasta este o Constituție acceptabilă, cu multe greșeli, iar poziția dumneavoastră era, în esență, că se propune un proiect de neacceptat, nedemocratic.

D.Z.: Am avut discuții îndelungate cu francezii în această privință; din punct de vedere practic, am căzut totuși de acord că actualul proiect nu poate fi respins de plano, integral, ci, prin amendamente, dar amendamentele, ca să spun așa, fundamentale, înlocuind articole și introducând alte articole, structura actualului lor anteproiect putând fi schimbată. Am un punct de vedere divergent față de cel al lui Dan Lăzărescu, care a fost unul dintre autorii acestui anteproiect, pentru că el crede că orice efort este inutil datorită mașinii de vot care există în Adunarea Constituantă, mașină de vot care anulează orice vot al opoziției și că lupta ar fi inutilă. Eu cred, dimpotrivă, că nu este inutilă, și că, eventual, printr-un apel la rațiune, anumiți membri ai F.S.N.-ului pot fi aduși la realitate, demonstrându-li-se că nu au dreptate, că acest anteproiect nu este perfect, întrucât el își dorește să dea impresia că schimbă niște structuri vechi; dar, până și forma lui este după tipicul comunist.

P.B.: Și mai e și stufos.

D.Z.: Tocmai, este stufos. Sunt o serie întregă de articole, foarte multe de altfel, care nu-și găsesc rostul într-o Constituție, ci în Codul Familiei, în Codul Muncii, în cu totul alte legislații. Pe urmă, se mai remarcă un ton declarativ, total inutil, și cum ai fi un discurs în Constituție. Or, noțiunile constituționale trebuie să fie niște noțiuni precise și clare, în primul rând, pentru a fi înțelese de toată lumea.

P.B.: În ceea ce privește, să zicem, diagnosticarea situației, eu îi dau o doză de dreptate domnului Lăzărescu. Pentru că acest Parlament, cu oamenii pe care îi are, e gata să voteze orice lege. Întrebarea este: dacă aceasta este situația, își are rost în Parlament prezența opoziției? Când nici una dintre propunerile ei esențiale nu este luată în seamă? Iar punctele de vedere ale opoziției nu devin suficient de cunoscute de opinia publică, în primul rând din cauza Televiziunii.

D.Z.: Există două opinii în privința asta: prima ar fi cea că nu are rost să mai rămâi într-un asemenea parlament, pentru că majoritatea își impune integral părerea, alta ar fi că totuși merită un efort, pentru a încerca să schimbi părerea. Cred că ambele opinii sînt valabile. A nu participa deloc la un moment dat, când se iau decizii grave, cred că este necesar. Dar poate electoratul român încă nu înțelege această retragere. În privința rămânării în Parlament s-a constatat

Interviu cu DINU ZAMFIRESCU realizat de Peter Bányai

că, uneori, prin anumite presiuni care se pot face asupra majorității parlamentare, se ajunge ca această majoritate să își retragă anumite proiecte sau părți din proiecte, ajungându-se la un compromis acceptabil pentru toată lumea. Deci, vorbind de un stat de drept către care ar trebui să ne îndreptăm, către o democrație, normal este, chiar dacă opoziția este mult minoritară, să rămână în Parlament. Bineînțeles, de la caz la caz, lucrurile pot evolua foarte mult. Spre exemplu, parlamentarilor opoziției, după mine, votează foarte rar împotriva unor proiecte ale guvernului. Sau depun foarte, foarte rare inițiative parlamentare. Nici nu știu dacă au depus. Știu că amendamentele au fost de mai multe ori apărute cu multă îndrăzneală și în foarte puține cazuri, datorită majorității zdrobitoare a Frontului, s-a reușit să fie impuse.

P.B.: Din punctul acesta de vedere, U.D.M.R.-ul este într-o situație foarte specială. Există o presiune destul de puternică din partea electoratului nostru, care este profund nemulțumit de grupul său parlamentar. Și atunci întrebă pentru ce mai iau ei parte la elaborarea unei Constituții care printre altele prevede desființarea partidelor pe bază etnică, și spune: „Învățămîntul în România se desfășoară în limba română” deci, practic, se prevede desființarea din principiu a învățămîntului în limba minorităților. Avem o poziție destul de delicată. Va trebui luată o decizie.

D.Z.: Da. Va trebui luată o decizie, dar cred că întreaga opoziție ar trebui să fie unitară în privința acestor decizii care sînt conținute în proiectul de lege sau anteproiectul de lege și care sînt de-a dreptul scandaloase. În privința U.D.M.R.-ului, știut este că au existat și în trecut, în regimul democratic din România, unul, sau mai multe partide maghiare — după cum erau și partide ale germanilor, evreilor — și că învățămîntul era posibil în limba maternă.

P.B.: Când se vorbește despre unitatea opoziției, mie mi s-ar părea necesară nu numai unirea opoziției din Parlament, ci și a celei extraparlamentare cu cea parlamentară. Din păcate, există un fel de neîncredere, o suspiciune reciprocă.

D.Z.: Este ca un fel de respingere, mai degrabă, a unui organism străin. Este o respingere reciprocă. Motivul îl aflăm în existența unor complexe pe care le au în special parlamentarii față de opoziția extraparlamentară, reprezentată mai degrabă de grupuri de intelectuali. Deci, un complex de inferioritate, pe de o parte, opoziția parlamentară simțind că acești intelectuali le sînt într-un fel superiori, sub un anumit aspect cultural; dar, în același timp apare și un complex de superioritate, subînțelegîndu-se: „noi sîntem cei care facem politica”. Or, cred că este o eroare. Bineînțeles că ar trebui, mai ales că această problemă este deosebit de importantă, ca ambele opoziții să fie unite, să lupte împreună pentru introducerea sau realizarea unei Constituții democratice în România.

P.B.: În presa de opoziție, cred că se acordă un spațiu mult prea amplu criticii puterii, care este desigur necesară, dar există prea puțin „simț autocritic”. Acum, problema noastră principală este de a înțelege cum de e posibil ca, după aproape un an de la alegeri, opoziția să fie alt de divi-

zată. Cum este posibil ca această Convenție Democratică, aflată de tirziu încheiată, să nu funcționeze încă. Și noi în propria noastră presă de partid sau în cea din afara partidelor ne ocupăm foarte puțin de slăbiciunile noastre și mai mult de slăbiciunile sistemului împotriva căruia luptăm.

D.Z.: Nu știu dacă actuala opinie publică românească ar putea percepe la adevărată valoare o eventuală autocritică pe care și-ar face-o un partid sau altul, sau opoziția în mod global. Presa de opoziție nu vine întotdeauna cu soluții constructive, clare, adică soluții de alternativă. Sînt o serie de articole pe care marele public le înțelege mai greu. Va trebui elaborată o strategie a informării, o strategie a comunicației care, din păcate, nu există în presa de partid. Excepție, într-o oarecare măsură, făcînd ziarul Dreptatea. Pînă în prezent, această presă nu a reflectat niște propuneri constructive clare. Totodată, există un spirit de incomunicabilitate quasi-generală, pentru că nu se face comunicația suficient de bine între conducerea partidelor și masa membrilor, a simpatizanților, a opiniei publice. Ea nu cunoaște anumite lucruri, dacă nu sînt clar exprimate.

P.B.: În propaganda opoziției apar foarte des lozinci și articole împotriva comunismului. Eu cred că în România, de vreo 20-25 de ani, comunism, în sensul ideologic al cuvîntului, nu există. Există însă un fel de Mafie. La ora actuală, această Mafie încearcă, și deocamdată reușește, să păstreze puterea, dar ideologia ei mi se pare mult mai apropiată de național-socialism sau chiar de fascism. Se acordă foarte puțină atenție acestui aspect.

D.Z.: Este într-un totuși adevărat, dar să nu uităm că sub paravanul comunismului acești demagogi s-au menținut la putere mulți ani, folosind ca armă ideologia marxist-leninistă. Iar astăzi asistăm, de fapt, la un fel de fascism deghizat, la niște manifestări supra-naționale pe care le găsim în ideologia legionară de la noi, din scurta guvernare legionar-antonesciană din 1941. A propos de această confuzie ideologică, mi se pare gravă această campanie excesivă de reabilitare a lui Antonescu. Evident, condamnarea lui ca fascist, trădător etc. a fost o crimă. Dar de aici și pînă la a-l face cel mai mare patriot, care niciodată n-a greșit... Acum se creează un cult al personalității lui Antonescu ca un instrument de propagandă împotriva regelui. S-a ajuns la o mulțime de articole în care actul de la 23 august, care este un act pozitiv și în care regele a avut un rol decisiv, să fie prezentat ca un fel de act de trădare națională.

P.B.: În această privință, actuala putere continuă practica lui Ceaușescu.

D.Z.: Asistăm, din păcate, la o versiune care există și în celelalte țări, foste socialiste, dar acolo cu efecte mai puțin grave. După 40 de ani de minciuni primitive, foarte simplificatoare, mulți oameni — din păcate chiar și ziare — încearcă să rescrie istoria, schimbînd doar semnul plus cu semnul minus. Toți cei înjurați de comuniști devin eroi naționali, iar cine a fost vreodată laudat de comuniști devine automat trădător de neam. În general, lucrurile se prezintă manieist. Este o gîndire foarte simplistă. Foarte puțini oameni de stat au fost de-a lungul istoriei niște eroi sau niște trădători. Această viziune asupra istoriei o regăsim foarte des în publicațiile din țară. Este adevărat că România a avut ghinionul ca în ultimii

25 de ani să fie dominată de un monstru, dar este o excepție. În general, însă, celebrele figuri ale istoriei sînt niște personalități complexe, cu merite și defecte.

P.B.: Și eu cred că în România viziunea asupra istoriei a fost alterată. A existat un lung șir de dictaturi care au impus paternalismul.

D.Z.: Oamenii așteaptă totul de la un tîlc, pe care și-l doresc bun, nu-i așa? Un tîlc care să le dea, să-i ocrotească. Numai că în felul acesta societatea românească a pierdut spiritul de inițiativă, de autodeterminare care îi este propriu omului rațional.

P.B.: Sinteți liberal. Aveți însă o mentalitate esențialmente diferită de cea a P.N.L.-ului actual, mai europeană, mai realistă, mai dinamică. Ați adresat critici P.N.L.-ului, dar spuneți că aceste probleme nu trebuie să se rezolve nici prin sciziune, nici prin demisie. Este necesar ca în România să existe un partid liberal, dar P.N.L.-ul actual e în declin. Are foarte puțini intelectuali de vîrf. Este evident că acest partid străbate o criză. Care ar fi ieșirea?

D.Z.: Conducerea P.N.L. ar trebui convinsă, în primul rînd, să își elaboreze o strategie, care nu există în momentul de față. Apoi, ar trebui să încerce să-și reimprospăteze cadrele, să atragă tineretul și pe intelectuali, care constituie singura bogăție a unui organism politic. Ideea liberală a avut o tradiție de pragmatism încă de la constituire. Deci, nu în asta constă problema, ci în lipsa de oameni, care, după părerea mea, uneori sînt considerați ca prea vîrstnici, deși au experiență și calități incontestabile, dar ar trebui să înceapă să formeze urmașii care să le ia locul cît mai grabnic, pentru că o formație politică nu se face de pe azi pe mâine... Adoptînd o strategie, anumite alitudinile, recurgînd la anumite acțiuni (acțiunea este întotdeauna polarizatoare de persoane de eroii) s-ar putea croi ziua de mâine. Pînă în prezent, P.N.L. este parcă șovăitor și, în acest fel, este perceput ca fiind destul de complexent față de actuala putere. În fond, această complexentă nu este reală, dar percepția ei există, datorită slăbiciunilor, absenței spiritului de relație, de dialog, cu o opinie publică încă insuficient formată.

P.B.: Criticile pe care le-am formulat la adresa P.N.L. sînt mai mult sau mai puțin adevărate pentru toată opoziția. Pe scurt: noi sîntem niște amatori, cei de la putere sînt niște profesioniști. Noi ne alegem prea des liderii pe criterii morale, ceea ce la prima vedere pare absolut corect. Cine cînt a suferit, cînt de curat a fost, cînt de curajos a fost în lupta împotriva comunismului în perioada „legalității”. Din păcate, acești oameni nu sînt neapărat buni politicieni, buni organizatori. Asta este valabil și pentru U.D.M.R., și pentru P.N.T.-c.d. și pentru Alianța Civică.

D.Z.: Părerea mea este, totuși, că trebuie să existe o statură morală pentru un lider politic. Un lider politic fără statură morală nu poate avea credibilitate.

DESPRE DEMONI MAI VECHI SAU MAI NOI

Dialog cu filosoful
ALAIN FINKIELKRAUT
realizat de **BOGDAN GHIU**

ALAIN FINKIELKRAUT este un nume ce abia urmează a fi introdus pe „piața ideilor” de la noi. Face parte, alături de Bernard-Henri Lévy, Luc Ferry ori André Comte-Sponville, din noua generație de filosofi francezi. Dintre cărțile pe care le-a publicat, amintim următoarele titluri (în traducere): Noua dezordine amoroasă (1977), La colțul străzii, aventura (1979), Evreul imaginar (1980), Micul ficționar ilustrat (1981), Viitorul unei negații (1982), Dezaprobarea lui Israel (1983), Intelepciunea iubirii (1984), Infringerea gândirii (1987), Memoria vană. Despre crime împotriva umanității (1989). Oferim, ca memento, două citate din cartea apărută în 1987: „Termenul de cultură are azi două semnificații. Cea dintâi afirmă eminența vieții prin gândire (la vie avec la pensée); cea de-a doua o recuză pe cea dintâi: de la gesturile cele mai elementare și până la marile creații ale spiritului, oare nu totul este cultură? De ce, atunci, s-o privilegiem pe una în detrimentul celeilalte, de ce să privilegiem viața prin gândire în defavoarea artei tricotajului, a mestecării betelului sau a anecdotelor obișnuite de a muia o felie de piine unsă gros cu unt în cafeaua cu lapte, la micul dejun? Neliniști în cultură. Desigur, nimeni nu-și mai scoate pistolul când aude acest cuvânt. Dar sint din ce în ce mai mulți cei care, auzind cuvântul „gândire”, își scot cultura” (pp. 11-12).

Si: „Geniul național suprimă în același timp individul (înghițit de grupul său de origine) și umanitatea (divizată în esențe fixe, înghețate, pulverizată într-o multitudine de personalități etnice închise în sine). Și dacă negarea individului produce o putere nelimitată, din dislocarea speciei umane la nașterea războiului total. Altfel spus, nimic nu poate opri un stat îmbătat de propriul Volkgeist; nici un obstacol etic nu-i mai stă în cale: privați de existență proprie, dați afară din propriul lor for interior, supuși acestui tip de stat nu mai pot revendica nici un fel de drepturi și, din moment ce dușmanii lui nu fac parte din aceeași specie, nu există nici un motiv să li se aplice reguli umanitare. Adversarii încetează de a mai fi semeni, conflictul ce li opune este purificat de orice limitare” (p. 62).

Profitând de prezența la București a domnului Alain Finkielkraut, cu ocazia zilei dedicate României, în direct, de postul de radio FRANCE-CULTURE, ca și de amabilitatea cu care a răspuns solicitării revistei noastre, am realizat scurtul interviu ce urmează. Acesta nu ar fi fost, totuși, posibil, fără ajutorul generos al doamnei Chantal Colfeu-Dumond, consilierul cultural al Ambasadei Franței la București.

● COMUNISMUL ESTE PIATRA, ESTE CENUȘIUL

BOGDAN GHIU: Domnule Finkielkraut, în scurtul interval de timp de când vă aflați la București, ce ați reușit să vedeți efectiv din ceea ce sintem?

ALAIN FINKIELKRAUT: Chiar dvs. ați subliniat că mă aflu aici de foarte puțin timp, nu aș vrea să fiu turistul arogant...

B.G.: ... numai exact ce se vede...

A.F.: ... care ridică prea brusc particularul la general... Am avut șansa să-i întâlnesc ieri pe d-l Pleșu, pe d-nii Andreescu, Liiceanu, cu care am avut scurte conversații. Deci în primul rând am văzut oameni. Am văzut apoi, puțin, orașul. Ceea ce se vede e... că e bine pentru un francez să călătorească în România, să poarte astfel de discuții, pentru că, în Franța, am trecut de la un entuziasm excesiv, lipsit de orice control, provocat de imagini, la o severitate pe care o consider, de altfel, cu totul legitimă, pentru că a fost trist să vezi o țară ieșind nu din minciuna comunistă, ci din comunism pe căile minciunii.

Dar este, în același timp, o severitate exagerată. Impresia mea e că, aici, comunismul a lăsat urme durabile. Comunismul e piatra, e cenușiiul. Pentru a ieși din piatra comunismului, din cenușiu, va trebui mult, mult timp. Nu este o paranteză ce se închide așa, firesc, din clipa când regimul a fost schimbat. Într-un anumit sens se poate spune că da, regimul a fost schimbat, dar Bucureștiul este un oraș sumbru, un oraș mort în timpul nopții, toate sint la locul lor, exact ca înainte, nemiscate. Am cunoscut, în timpul perioadei totalitare sau posttotalitare, și alte orașe, precum Praga — peste tot e la fel, cu un plus de mizerie la București. Cenușiiul produs de comunism a fost lăsat moștenire celor ce vin. Sinteti obligați să luptați cu acest cenușiu ce nu poate fi șters alt de ușor. Trebuie să fim, desigur, modești, să ne gândim că asta va dura mult, dar în același timp este limpede că atmosfera s-a schimbat, teroarea îngrozitoare ce domnea sub Ceaușescu a dispărut. Am putut să citesc ziarul dumneavoastră, am văzut și multe alte ziare, d-l Pleșu mi-a vorbit, într-un mod foarte amuzant, tipic pentru Europa de Est, de problemele hirtiei... Numai Europa de Est poate produce astfel de paradouri comice. Am văzut manifestația de ieri, care s-a desfășurat normal, calm, erau mulți oameni, dar un foarte mic cordon de poliști. Deci este clar că atmosfera nu mai este deloc aceeași. Iată, pe scurt, sentimentele contradictorii pe care le-am încercat într-o zi și jumătate.

● NU MAI DĂM LECTII DE MARXISM VICTIMELOR MARXISMULUI, DAR NE E TEAMĂ DE ELE

B.G.: Eu am început să pun un mare preț pe perspectiva bunului turist. Este important ce se vede într-un interval foarte scurt de timp, pentru că este foarte posibil să fie exact ceea ce contează cu adevărat.

Credeti că Occidentul, pe calea acum, de a-și desăvârși propria lui integrare, este pregătit să devină vecin cu acest Est atât de frământat?

A.F.: Balcanii, în Estul cel agitat, prezintă o frământare în plus. Balcanii au constituit dintotdeauna o dificultate pentru Europa.

Cred că, în lumea intelectuală ce puțin, există cu adevărat o atenție ce merge uneori până la snobism. E mult? vrame de când lumea intelectuală și-a schimbat poziția în privința Europei, de când intelectualii francezi — mă rog, cea mai mare parte a lor — au

lăsat deoparte orice aroganță politică, încetind să dea victimelor marxismului lecții de marxism. Acum există, așa cum spuneam, o foarte mare atenție. Poți fi mirat văzând că aici capitalismul european nu este deloc prezent. Capitalismul, aliat mereu în căutare de piețe, deși vede că aici se deschid perspective gigantice, iată că, totuși, nu reacționează. Nu am văzut creindu-se restaurante cu capitaluri franceze, germane ori americane, nu își fac apariția noi uzine; este, deci, o perioadă de așteptare, de observație, se simte că marilor și micilor capitaliști le este încă frică. Se menține, prin urmare, un fel de decaiaj între intelectualii avizi, în ciuda a tot ce se întâmplă, după ceea ce se întâmplă în partea voastră de Europă, și capitaliști, și chiar oameni politici, mult mai prudenți. La aceasta se adaugă și teama Europei occidentale de o imigrare masivă din Est. Democrația incipientă nu poate rezolva problemele pe care socialismul le-a lăsat moștenire; e normal, deci, ca mulți oameni să fie tentați să vină în Franța, în Occident, pentru a-și schimba condițiile de viață și perspectivele pentru copiii lor.

B.G.: Credeti că situația din Est constituie o provocare, să zicem, intelectuală, autointerogativă, pentru democrațiile occidentale? Ce probleme interne pune Estul, acum, Vestului?

A.F.: Cred că, într-adevăr, democrațiile ar trebui să se autointerogheze: cum se face că am putut lăsa ca lucrurile să ajungă până aici? Există o culpabilitate foarte puternică a unei întregi părți a Europei, ce a preferat să se închidă în prosperitate și amnezie. O indiferență totală, care a lăsat niște țări să cadă într-o mizerie absolută, morală și materială. Cum să nu fii șocat, scos din indiferență când vezi niște țări al căror destin l-ai putea avea și tu? Căci sint țări care în anii '30 făceau parte din aceeași Europă, Europa galantă a lui Paul Morand, și care s-au îndepărtat de noi. A fost o greșeală a Europei, o greșeală pe care țările Europei o împart în mod egal. Asta pe de o parte.

Pe de altă parte, când aud, din când în când, pe vreun politician definind Europa prin alegeri, societate de piață și protecție socială, spre a o deosebi în același timp de America și de blocul sovietic, îmi spun că e o mistificare absolut scandaloză, pentru că este evident că țări precum a dumneavoastră — dar nu numai — nu vor putea răspunde imediat acestor criterii, în special pentru că nu au dezvoltarea economică a țărilor din Vest.

În ciuda părții sale abandonate, Europa are un destin unic. Trebuie să fim în același timp mai modești și mai generoși. Și aceasta este în special misiunea intelectualilor.

● ELIBERAREA DE STALINISM NU TREBUIE SĂ DUCĂ LA UITAREA ORORILOR NAZISMULUI

B.G.: Considerați că intelectualii trebuie să-și asume, acum, o misiune, și încă o misiune specială, specifică? Trebuie ei să schimbe ceva din vechiul lor mod de a se comporta? În Est, dar, de fapt, în întreaga Europă?

A.F.: Intelectualii nu pot face totul, dar cred că le revin două misiuni.

Prima e, totuși, să apere cultura, căci ei sint în același timp beneficiarii și transmițătorii acesteia. Când, într-o societate, oricare ar fi ea, cultura este marginalizată, ridiculizată, distrusă, ei trebuie să se mobilizeze ca să o apere. Nu este o apărare corporatistă, ci apărarea a ceva ce li s-a dat spre administrare, perpetuare, transmitere. Lucrul acesta este valabil și aici, ca și la noi, unde cultura e amenințată în moduri diferite.

Pe de altă parte, intelectualii mai au și misiunea de a rezista în chiar numele profesiei lor, ca să apere spațiul muncii lor de resurgenta naționalismului. E absolut limpede că naționalismul, prin închiderea și xenofobia pe care le profesază, pune în pericol însăși funcția intelectuală, pentru că intelectualul devine un soi de intelectual organic, aparținând strict unei națiuni, unei comunități. Ca intelectuali, trebuie să apărăm libertatea spiritului împotriva a tot ce amenință cultura, împotriva resurgentei naționalismului care, orice s-ar spune, constituie marea sfidare pe care o au de înfruntat țările din Est în calea lor spre emancipare. Acest lucru face și el parte din frica pe care o încearcă Europa de Vest în fața Europei de Est.

Această reînnoire a vechilor demoni ne atrage atenția că, sub pretextul că stalinismul a lovit cu atita violență aceste țări, nazismul însuși este uitat și toți cei ce au fost compromiși în marile orori ale istoriei europene par a fi reabilitați. Nu ar trebui ca, la ieșirea din stalinism, să reabilităm forțele care au dus la nazism. Ar fi îngrozitor! Și cred că aceste fenomene îi implică direct pe intelectuali, tocmai pentru că au ca funcție primordială memoria și pentru că apără libertatea spiritului, obligându-i să devină conștienți de aceste fenomene și să le denunțe pentru a împiedica producerea lor din nou.

13 aprilie 1991

O elică în afaceri nu este creată prin decret. Dar proiectele de privatizare se pot orienta către recomandări și măsuri care să ofere condiții optime tocmai pentru urgența unui astfel de strat. Pare ușor, dar în realitate este un lucru extrem de dificil să se reintroducă proprietatea privată acolo unde ea nu există.

Prin contrast, proprietatea asupra pământului poate fi, într-adevăr, introdusă prin decret. Gospodăriile colective, rezultat al unei colectivizări fortate, pot fi reimpărțite. Aici dificultățile sînt de natură legală și politică mai degrabă decît economică, deși soluții pripite pot avea drept rezultat o stagnare economică. De exemplu, problema funciară a devenit o temă majoră a controversei politice în Ungaria, unde unul dintre partidele de guvernământ, cel al micilor proprietari, susține proiectul reimpărțirii proprietăților din 1947 sau a descendenților lor, indiferent dacă aceștia locuiesc la țară sau au ceva de a face cu agricultura. Dat fiind că modificările privind dreptul la proprietate funciară nu au fost întotdeauna trecute în registrele funciare, din pură neglijență, proprietarii anteriori au rămas frecvent posesorii legali ai pământului lor. Alte partide politice au hotărît să lase decizia în seama actualilor membri ai gospodăriilor colective, astfel încît ei să poată rămâne, dacă vor, împreună, în asociații libere, sau să-și împartă pământul între ei.

În cazul industriei manufacturiere, problema este mult mai serioasă. Mai întîi, este aproape imposibil să se evalueze adevărata a unei întreprinderi (în deșeu convertibile) sau să se decidă dacă o firmă este sau nu productivă. În al doilea rînd, structura industrială a țărilor central-europene și răsăritene a fost în tot mai mare măsură organizată pe mari trusturi. Dar trusturile nu pot fi „înnate” unui nou proprietar; ele trebuie mai întîi transformate în societăți pe acțiuni. Și cum pot fi generați proprietari pe acțiuni? Economile existente sînt, de regulă, insuficiente pentru o investiție productivă. Creditul nu este accesibil din partea unor state aproape falimentare, infometate de capital, în orice caz nu în măsură suficientă. Sistemul impozitelor este total dezorganizat. Care este, atunci, modul în care pot fi generați proprietari particulari?

Primul impuls al celor din Europa Centrală

AGNES HELLER

AUTOCONSTITUIREA SOCIETĂȚII CIVILE ÎN DEMOCRAȚIILE POSTTOTALITARE (IV)

a fost de a atrage investitori străini, un impuls care există încă, dar în mai mică măsură, din motive diverse. Întîi, teama „vinzării” avuției naționale este acută, chiar dacă ea este, ocazional, în întregime irațională și bazată pe o percepție desuetă a investițiilor străine. Dar indiferent de caracterul rațional sau irațional al unor astfel de spaime, psihologia rămîne un factor economic. În al doilea rînd, nu pare să existe o mare precipitare din partea investitorilor străini, ceea ce a devenit evident în cazul acum defunctei R.D.G. Nu există cumpărători pentru fabrici-fantomă neproductive. Numai o intervenție energică din partea statului va menține unele dintre ele în viață, pentru a preveni o migrație masivă sau o migrație domestică în masă, de tipul celei care s-a produs în Italia postbelică de la sud spre nord. Drumurile sînt puține și în stare proastă, infrastructura este antedeluviană și pe cale de prăbușire în toate statele Europei Centrale. Și pe urmă, de ce și-ar cheltui investitorii bani în țări unde telefoanele nu merg?

Proprietarii privați trebuie deci „generați” din interior, dar „cum”-ul acestui proces este departe de a fi evident. Unele dintre proiecte sînt de-a dreptul absurde. S-a recomandat, de pildă, ca întreprinderile să fie pur și simplu predate „baronilor roșii”, sau ca întreaga avuție națională să fie distribuită sub formă de acțiuni populației. În timp ce partea cuvenită fiecăruia în această distribuție este foarte mică, această propunere ar crea, dacă ar fi adusă la îndeplinire, o situație foarte avantajoasă pentru aventurierii domici să acumuleze o cantitate suficientă de acțiuni pentru a controla întreprinderi, fără a avea nici cea mai mică intenție

de a investi în ele sau priceperea de a le conduce eficient. Alte proiecte sînt mai realiste. Ele se bazează pe o lentă, dar sigură constituire a unui strat de întreprinzători, cu condiția existenței unui credit suficient și a unei mase, deși temporare, scutiri de taxe. În acest scenariu fabricile-propietate de stat vor rămîne pentru o timp factorul cel mai important al industriei naționale, dar vor trebui să opereze în condițiile unor constrîngerii bugetare dure și în competiție cu piața internațională. Pare imposibil ca nici un întreprinzător să nu apară pe scenă odată ce dreptul la proprietatea privată a fost garantat. Dar întrucît și acest fenomen cere timp, am revenit la acest factor; mai ales cînd se pune problema cît timp se pot tolera un șomaj masiv și rate înalte de inflație.

Factorul principal de care depinde succesul sau eșecul celui mai bun plan economic este implicarea activă și/sau tradul de toleranță sau frustrare al populației în general și al variatelor ei sectoare în particular. Cele patru mari puteri în noile democrații - guvernul, opoziția, presa (media) și opinia publică - sînt separate, dar se influențează reciproc. Opinia publică este, în general, extrem de diversificată. Dar uneori ea se face simțită puternic și unanim, în mod surprinzător nu în legătură cu problemele economice, ci în legătură cu problema națională sau cu aspirațiile la puterea politică. În Ungaria disputa privind educația religioasă, o chestiune în care guvernul și-a modificat decizia sub presiunea opiniei publice, este un exemplu în speță. Sindicatele, aceste organizații par excellence din partea cărora se aștepta o amplă participare la disputele privind privatizarea,

dezvoltarea pieței libere și viitorul întreprinderilor, nu se dezvoltă în Europa Centrală. Solidaritatea, inclusiv aripa lui Walesa, a încetat de mult să opereze ca sindicat, dacă a făcut-o vreodată. Vechile sindicate, dirijate de stat, încearcă să exproprieze „cauza muncitorilor”, pînă una-alta fără un ecou prea cald din partea membrilor lor putativi: Muncitorii și funcționarii nu au mare încredere în această organizație discreditată și în conducătorii ei, și pe bună dreptate. Noi sindicate independente sînt încă puține la număr. În Ungaria ele se concentrează asupra sarcinii laudabile de a împiedica „baronii roșii” să ia în stăpînire întreprinderile. Aici „consiliile muncitorești” au fost resuscitate și ele, dar rîmîn încă slabe, deși sînt susținute practic de toate partidele.

Se poate aștepta ca o participare populară activă și formarea opiniei să se dezvolte inițial la nivel local. Iată de ce descentralizarea puterii administrative este de primă importanță. Administrația comunistă era hipercentralizată, astfel încît să poată menține toate inițiativele în dependentă față de centru. Numai pe calea descentralizării va deveni posibil ca imaginația politică, spiritul de intervenție și activitatea cetățenească să se înrădăcească în toate straturile și grupurile ocupaționale ale populației. Importanța unei guvernări locale bune merge desigur mult dincolo de probleme economice, dar o bună guvernare locală înseamnă și putere economică.

Autogovernarea se poate extinde, de pildă, la dreptul de a impune taxe locale și de a utiliza bani în scopuri publice. Ca rezultat, membrii comunității ar putea deveni activ interesați în eficiența întreprinderilor amplasate pe teritoriul lor. Ei ar putea, de asemenea, învăța să aleagă între alternative și a deveni familiari cu frămîntările care însoțesc diferite decizii privind probleme de ordin public.

În politica barajului ideologic și propagandei autopublicitare, economia comunistă nu a servit nici un țel public. Relațiile economice și de proprietate pe care se formează ar putea egua și ele în această privință, chiar dacă din motive diferite. Ele ar putea fi, tot alt de bine, în serviciul unor țeluri publice. Totul este încă indecis.

Traducere și adaptare
ANCA OROVEANU
(Va urma)

De ce mă înscriu în Alianța Civică?

Aș putea invoca orice motivație, avînd în vedere că Alianța nu este un partid și nu-mi impune nici o disciplină de organizație. Poate tocmai de aceea voi recurge la cel mai personal dintre motive: mă impresionează calitatea ținutei spirituale-etice pe care am înțîlnit-o la membrii ei, fie aceștia intelectuali sau muncitori; este impunătoare și atitudinea de curajoasă decizie cu care, mergînd pînă la demonstrații de stradă, acești oameni doresc să înlăture orice piedică din calea realizării societății civile. Inclusiv acele piedici care, punînd în funcțiune carismele evidente sau mascate, încearcă să asmută una împotriva celeilalte etniile acestor ținuturi. Căci, în județele noastre, locuite în majoritate de maghiari, principile generale de apărare a drepturilor omului, îmbrățisate de Alianța Civică, au dat naștere unor mîdăle speciale: pe lângă apărarea minorității românești, a distrugerii, a dărîmării pînă în temelii zidul despărțitor pe care unii încearcă să-l ridice între noi. Și atunci cînd vorbesc despre o minoritate conlocuitoare românească pe aceste meleaguri, nu mă refer la acea „majoritate” de 8-10 persoane care funcționează aici cu scopuri misionar-carieriste și care, ocolînd Prefectura, și-a instalat o linie telefonică directă spre cabinetul primului-ministru Roman, împoșcînd pe cei ce trăiesc aici cu un adevărat potop de calomnii și încercînd să acapareze conducerea județului după un model definitiv anulat în decembrie 1989. Domnii respectivi ignoră un lucru: că acest popor nu mai poate fi asimilat cu forța. Voi da un exemplu al acestei tendințe, la nivelul subprefectului. Reamintesc numele domnului Topolnitchi pentru că a rămas total

imposibil la acuzația noastră cum că a adresat presei următoarea amenințare: dacă nu se va renunța la popularizarea comemorării zilei de 15 martie, din județele Brașov și Bacău vor sosi mase de oameni dotați, bineînțeles, cu arme albe. Observați cît de mult se asemănă situația cu cea de anul trecut, la Tîrgu Mureș și la București, cînd nu s-a anunțat, dar s-a întîmplat? Recunosc: în acel moment domnul Topolnitchi nu știa ce vorbește; numai astfel a putut - de la nivelul Prefecturii - să amenințe populația unui județ cu un război civil iminent. În fața domniei sale se deschideau atunci două posibilități: fie că-l dă în judecată pe publicist pentru calomnie (mă și îngrijisem de un avocat), fie că demisionează. Domnia sa și-a ales însă a treia cale, misterioasă în aparență: s-a referit la informații primite de la S.R.I. Cu atît mai rău. Cu condiția ca afirmația să fie adevărată! Pentru că aici nu ne jucăm de-a leapsa pe maldan; una dintre părți trebuie

s-o dea în judecată pe cealaltă pentru minciună și incitare la ură. Mai ales că astăzi știm prea bine că în seara cu pricina tații de familie din Bacău se munceau cu gria salamului ce trebuia procurat pentru masa de dimineață a copiilor.

Iar la Brașov, de 14 martie, românii și maghiarii se adunau spre a sărbători comemorarea revoluției și nu le trecea deloc prin minte să pornească excursii bătăușe spre Sfîntu-Gheorghe. Un oarecine vorbește la crîsmă despre tot ce-l vine pe limbă și nu riscă decît să nu i se dea crezare. Un subprefect care face afirmații de asemenea gravitate, oricare ar fi sursa din care s-a inspirat, incită la dușmănie între niște oameni care nici nu se cunosc măcar. Și nu numai că denigrează muncitorimea județelor amintite, dar mărturisese implicit și că Prefectura și-a dăruit deosebită atenție celei a județelor de partid cu fosta Securitate. O astfel de persoană trebuie să dea socoteală de

declarațiile sale în fața comunității pe care dorește să o conducă. Și - printre altele - trebuie să dea socoteală și în fața șefului său ierarhic. Mare ne-a fost mirarea văzînd că domnul prefect Fodor tace. În această problemă revoltătoare el n-a avut nici o judecată de emise. Și totuși tocmai de judecată este nevoie. Afta timp cît condeiul se mai mișcă între degetele mele, nu voi permite niciodată ca populația, fie ea română sau maghiară, să fie incitată una împotriva alteia. Și nici ca acea gospodină, româncă sau unghuroaică - pentru care a împrumutat de la vecină citeva ouă (căci nu se găsesc și Paștele se apropie) este un lucru natural - să fie numită româncă revopsită sau unghuroaică revopsită de către nici un ultranaționalist avid de carieră. Iar S.R.I.-ul să-și facă meseria; și dacă meseria sa este să mă urmărească pe mine și pe cei de-o seamă cu mine, așa cum o făceau și predecesorii săi, atunci să caște bine ochii la felul cum vindem Ardealul hectară cu hectară. Dar să nu mai ațîțe din culise! Și să nu ațîțe nici domnul subprefect, ci să-și facă datoria; adică, fiind total înapoi pentru această funcție, să demisioneze!

Dar n-am răspuns încă la întrebarea din titlu: de ce mă înscriu în Alianța Civică? Pentru că grijile mele de acest fel, împărțitele cînstivei lor adunări, au găsit o deplină și activă înțelegere. Acesta e motivul. Și ca să mai ușurez curgerea acestor rînduri cam încalcite, voi spune și că am înțîlnit la președinta Filialei, doamna Monica Chicideanu, atîta claritate a minții, atîta curaj și atîta grație, încît dacă printr-o mașinăție oarecare aș fi pus să aleg între această și fascinația unui Eugen Barbu, aflat cu o dorință aproape sexuală după posedarea poporului meu ardelen, nu încapea îndoială în ce fel aș alege.

FARKAS ÁRPÁD
Sfîntu-Gheorghe, martie 1991

Îmi fac o datorie de onoare față de Basarabia

Am fost în Basarabia, dar nu la plimbare sau ca să mă distrez, ci în misiune. În vara anului 1931, Ministerul Învățământului a chemat învățătorii în București pentru numiri. În loc să primească numiri, au fost însă bătuți de polițiști și udați de pompieri. Ministrul făcea numirile din birou după un criteriu besmetic, în așa fel încât învățătorii din Bihor ajung numiți în Hotin, cei din Banat ajung în Dobrogea, cei din Oltenia la Cetatea Albă etc. În ce mă privește, din Turda am fost numit în Cunică, județul Soroca. Pe 6 noiembrie am plecat la noul post și din gara Cobilcea sint dus la un lipovean în Poiană, unde directorul școlii, Părău, mi-a dat informațiile necesare.

Cunică era sat de lipoveni, având școala într-o dugheană și o biserică de lemn destul de impunătoare. Casele erau din chirpici iar gardurile din piatră. Bărbații purtau bărbi, nu fumau și nici nu fluierau. Erau de religie Filipovă și fuseseră persecutați și de Iyan cel Groaznic și de Petru cel Mare. În România, aveau episcopi la Fintina Albă, în Bucovina. Vara, plecau prin țară pentru a cultiva pepeni și lubenițe. Vite cornute nu țineau, ci numai cai.

La școală eram patru învățători și numai directorul știa rusește. Și oamenii și copiii vorbeau românește. Eu m-am asociat cu învățătorul Anglițoiu Vasile, care era din Hobița lui Brâncuși. Era un dascăl distins și un prieten devotat; a murit în luptă în 1941, la eliberarea Basarabiei.

Încă din noiembrie, zăpada a ajuns la doi metri, mai ceva ca în Siberia. Timp de cinci luni n-am primit nici un salariu. Gazda ne-a sechestrat hainele și nu ne-a mai dat de mâncare. Două săptămâni am trăit cu porumbelile dintr-o pădure apropiată. În 31 martie, am plecat cu o sanie închiriată la Soroca. Drum lung de vreo zece ore pe podul de zăpadă care suna a gol. Parcă mergeam în Siberia. Dimineața ajungem la Soroca. Ne întâmpină statuia generalului Poetaș, care a fost împușcat aici de bolșevici în 1918.

La Revizat o funcționară ne condu-

ce la Asociația Județeană a Învățătorilor, unde președintele Ciubotaru ne duce la Banca Populară a Învățătorilor. Acolo casierul Brin ne dă cite 3500 de lei în contul salariului. Asociația Învățătorilor era foarte bine organizată: avea bancă, bibliotecă, cămin, librării, casă de ajutor reciproc în caz de deces, prăvălii de stofe și revista de pedagogie „Solidaritatea”.

Cum am ajuns acasă am dat toți banii gazdei și am plecat la Poiana, sat de ucrainieni. Ne-am oprit în mijlocul satului și ne-am așezat pe culețele noastre de cruci. Un tânăr seminarist ne-a poftit să stăm la el (tatăl său, fiind moșier, fusese împușcat de ruși). Nu avea vite să muncească moșia. Grajdurile și cotețele erau dărăpănate. Pentru a pune conacul pe picioare am muncit vreo trei săptămâni. Erau oameni foarte ospitalieri.

În vacanța de Paști am vizitat

minăstirea de maici Japca precum și pe cea de călugări din Dobrușa. Acestea aveau terenuri agricole, grajduri și vite, lac pentru pești, stupi sistematice, un atelier de țesătorie (cea de maici) și o școală de cantori (cea de călugări). Bisericile erau bine îngrijite. Am stat cite trei zile la fiecare minăstire în mod gratuit. Am mai fost în satul lui Ioan Potorocă, în Cuhurești precum și în satul de răzeși al lui Murafa și a lui Simion Habor, Cotelienii Mari. În satul Cobileia, l-am cunoscut pe moș Calistru, care a fost închis de două ori fiindcă le preda copiilor în limba română.

A doua oară am ajuns în Basarabia în 1942, trimis de Regimentul 2 Fortificații, la Regimentul 6 Roșiori din orașul Bălți. Orașul era numai ruine. Există un liceu de fete, o catedrală, două cinematografe moderne și regimintele care au rămas intacte. Eram ocupat întreaga zi cu instrucția

iar duminica eram trimiși la premilitari. Aici, plutonul meu cuprindea elevii din clasa a VII-a și a VIII-a de liceu. Intram cu ei în discuții, fiind respectuoși și harnici; mă salutau când treceam prin oraș, iar atunci când am ținut o conferință la liceul de fete despre Transilvania, elevele mi-au trimis flori și prăjituri.

Cîmpul de instrucție nu era departe și era foarte potrivit alit pentru exerciții de ofensivă cit și pentru cele de defensivă. În toamna lui 1943, făceam o manevră trecind prin satul Glodeni, foarte bogat și cu multe vie alfoite. Într-un sat, am văzut la o poartă o femeie care plîngea fiindcă rușii îi duseseră în Siberia trei fete și un băiat, deoarece fuseseră considerați „kulaci”. În satul Cuban am primit struguri și vin, iar la Branitea am trecut Prutul pentru a ne opri trei săptămâni la Ștefănești lui Luchian.

Pe data de 18 martie 1944 am primit ordinul de-a pleca urgent pe Nistru, la Morghilan, pentru a opri invazia rușilor. Inamicul a atacat cu blindate, împărștiind apărarea românească. Mulți ostași s-au înecat în Nistru. Divizionul maiorului Sorescu a scăpat de dezastru fugind pe malul Nistrului pînă la Tiraspol și de acolo, pe lângă mare și Dunăre, pînă în Oltenia. Doi căpitani au adus știrea la Bălți traversind Nistrul înot, în pofida frigului; au fost arestați și degradați. În aceeași zi divizionul de recruți este imbarcat în tren cu destinația Oltenia. Drumurile spre Iași erau aglomerate de refugiați; bătrîni care abia umblau, copii de toate virstele, școlărițe desculțe cu ghiozdanul de cărți în spate. Toți plîngeau, chiar și copiii din cărucioare. Un exod trist.

Este cazul să amintesc cîțiva ostași eroi din Regimentul 6 Roșiori: generalul Corne, care a condus grupul tancurilor în luptele spre Apus; căpitănel Crizante, care a comandat regimentul timp de doi ani spre Răsărit; apoi, sublocotenentii Pascariu, Tătar și Chiriac, precum și sergentul Șoltuz.

NICHIFOR BRAD

NE SCRIB CITITORII

STIMATĂ REDACȚIE,

Mă numesc Schwartz Corina Teodora și sînt elevă la Liceul de Matematică - Fizică „Nicolae Bălcescu” din Pitești (clasa a-XII-a F).

Părinții mei sînt divorțați (s-ar putea să vă pară fără motiv informația) și tatăl meu a plecat acum un an și jumătate în Germania pentru un tratament.

Voiam să vă redau un fragment din scrisoarea pe care mi-a trimis-o anul trecut înainte de Paști. Poate dacă îl veți publica, și oamenii îi vor citi, își vor da seama că trebuie să fie, să încerce să fie mai buni!

„Nu pot înțelege cum poporul acesta, care a suferit atât de mult, cum n-a mai suferit nici un alt popor european de la război încoace, să uite în numai 45 de ani toate valorile lui morale dintotdeauna (sau poate, Doamne, le-a avut doar în imaginația mea?) și să devină (sau poate doar să fie în continuare?) egoist, brutal, intolerant, de-a dreptul idiot în toate reacțiile sale, fie că ele sînt îndreptate împotriva Frontului, împotriva partidelor istorice, împotriva unguilor, împotriva oricui... Îmi aduc aminte de o scenă văzută pe 28 decembrie la televizor, cu un cadavru răsturnat din scriul lui, în cîmîtir, pe motiv că morlul a fost «securist». O lume a fost zguduită de această imagine și

eu am pledat ca prostul pentru înțelegere... Acum însă am teribila impresie că nu a fost o simplă întâmplare, că oamenii noștri nu își folosesc noua și relativă libertate decît pentru a putea fi fiecare împotriva fiecăruia, și asta nu din motive politice, religioase sau naționale, ci pur și simplu... așa.

Și pentru a pune capac la toate. În dimineața asta ninge, ninge, cu fulgi mari și grei de parcă cerul s-ar fi îndurat să acopere toate mizeriile cu care specia noastră, uzurpatoare a numelui de «homo» și de «sapiens», întinează pămîntul. Mai sînt doar două zile și în bisericile de acasă preoții vor striga «deschideți porțile, deschideți porțile cele mari!» și se va face lumină în întunericul nopții, și oamenii vor merge pe străzi, ducînd acasă lumina pe care, în sufletele lor, nu sînt capabili să o primească. Și a doua zi, vor fi din nou gata să-și bată aproapele în cruce, pentru o părere, pentru o plîne, ba chiar și pe degeaba...

Și totuși, Doamne, ce dor îmi e să fiu acolo!

Mathias Heinz Schwartz
Augsburg, 12.04.1990
Tată se va întoarce... Ce se va întâmpla atunci? Inclîn să-i împărtășesc pesimismul! Mă scuzați pentru că v-am răpit atîta timp!

CORINA T. SCHWARTZ

STIMATE DOMNILE REDACTOR-ȘEF

Trebuie să vă spun că în comuna mea nu se fac abonamente din motive știute, în special la ziarile de opoziție, iar eu ca să citesc revista „22” trebuie să merg o dată pe săptămînă la Pucioasa — și atunci dacă I.R.I.S.-ul (un chioșc particular) l-a adus sau îl mai are, fiindcă chioșcul care se preocupă cu mai multă inimă de presă a fost deslințat prin grija primarului orașului, Simion, și a fostului director al I.C.S. Mixtă, Berbec, din motive... sau mai bine zis fără motive. Cert este că la Pucioasa, la ora actuală, dacă mai intră „Expres”, citeva „Acum” și „22” dintre revistele „curate”. Nu găsești, în schimb, nici o revistă literară. Ciudat, dar nu știu dacă e unicul caz din țară.

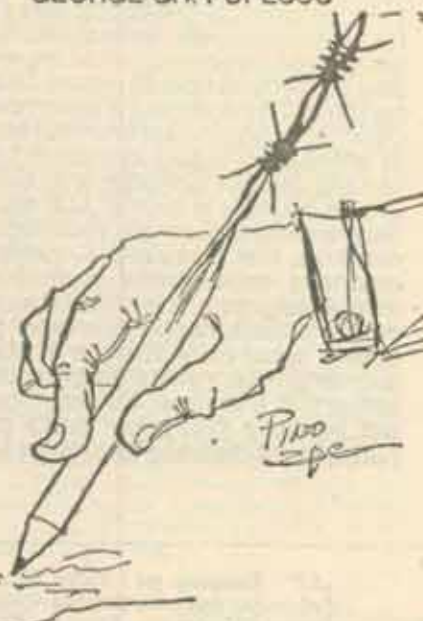
Și chiar dacă știu că materialul muncit (textul trimis de domnul George Gh. Popescu — Sancțiunea infracțiunii sau a adevărului? — se referă la proiectul de lege a presei retras între timp — n.n.) nu mai are actualitate, vi-l trimit totuși. Forma aceasta, sub argumentul „opinie de cititor”, cred eu, și nu numai eu, că va mai tăia din macaroana Puterii care aruncă pulberea în ochii multîmilor (chiar licențiate!); ziaristii critică poziția care nu le convine lor pentru că sînt ziaristi. Dar iată că atunci cînd un material este fluent, cu o frază limpede și pentru categorii medii, făcut de un cititor din sutele de mii care vîd impostura Puterii la fel ca și ziaristii publicațiilor independente — dar nu numai atît dar și democratice — atunci cade argumentația falsă pe care se bazează, și atunci prinde, și prinde

bine.

E adevărat, mulți oameni cred în ziaristii ziarelor adevărate (mai mulți nu cred!), dar cînd chiar unul din mijlocul lor vine cu opinii la un eveniment, la o stare de lucruri, se clatină și în aceștia ceva: „măi, dacă și așa, care nu e ziarist profesionist, nu e țărănist, nu e liberal, și-l cunosc, spune așa...?”. Măcar unul sau doi pe săptămînă să cuprindeți în revistă, din cele 40 de județe, dacă au asemenea oameni și dacă pot și au spirit reportericesc; pe lângă corectitudinea pe care o pretinde revista.

Cu stimă și mulțumiri,

GEORGE GH. POPESCU

PETRU CREȚIA

RALF DAHRENDORF:

REFLECȚII ASUPRA
REVOLUȚIEI DIN EUROPA

Londra 1990

Revoluțiile care au avut loc anul trecut în țările central și est-europene dominate până atunci de regimurile comuniste totalitare instalate după război de Uniunea Sovietică, eliberarea și instalarea lor într-o altă etapă istorică au fost deja obiectul citorva analize de ansamblu, dar nici una comparabilă cu aceea pe care mă bucur să o semnalez acum ascultătorilor români. Este vorba despre cartea lui Ralf Dahrendorf, *Reflecții asupra revoluției din Europa*, scrisă la Oxford, în aprilie 1990 și apărută de curând la Londra.

Autorul, născut în 1929 la Hamburg, profesor de filozofie și de sociologie, a fost în 1967 membru al Parlamentului Germaniei Federale, apoi ministru în guvernul ei, în 1970, membru în Comisia Europeană din Bruxelles, în 1974 devine, pentru 10 ani, directorul vestitei Școli de economie din Londra (unde imediat după război, fuseseră profesori Karl Popper și Friedrich von Hayek), iar acum conduce Colegiul St. Anthony din Oxford. Este autorul citorva foarte cunoscute și pretuite cărți de teorie și analiză sociologică și politică, dintre care trebuie menționate aici prima, din 1959, *Clase și conflictul de clasă în societatea industrială*, și penultima, din 1989, *Conflictul social modern*. Iar ultima lui carte este aceasta, după cea a lui Edmund Burke, *Reflecții asupra revoluției din Franța*, apărută exact cu două veacuri în urmă, în 1790. Chiar subiectul lui Burke, „o scrisoare presupusă a fi fost trimisă unui domn din Paris” este pașit de sir Ralf Dahrendorf, cu schimbarea orașului de destinație: „Varșovia” în loc de „Paris”. Într-adevăr, cele 154 de pagini ale cărții sînt concepute ca o lungă scrisoare adresată de autor unui intelectual polonez, nenumit, cu care a stat de vorbă prin luna martie a anului acestuia. Conversația nu fusese una de rînd: domnul din Varșovia îl năpădise pe autor cu întrebări după întrebări despre starea generală de lucruri în urma revoluțiilor europene, iar autorul, copleșit atunci, îi răspunde acum pe îndelete.

Un prim merit al cărții este chiar acesta, al adoptării stilului epistolar, care prilejuește o comunicare directă, de la om la om, de la egal la egal, în cadrul unei vii preocupări comune pentru soarta lumii de astăzi. Și aceasta dincolo de orice deosebire de experiență istorică și de gândire politică, de aspirații și nedumeriri și chiar de anxietăți. Într-un stil liber și totuși dens și sintetic, în care probitatea și eleganța intelectuală se împletesc cu o subtilă căldură umană fără frontiere. Totuși autorul a crezut de cuviință, de dragul unei anumite libere ordini, să-și organizeze discursul în patru diviziuni adecvate articulării interne a ideilor și anume: Mai ales despre revoluții și despre societatea deschisă, Mai ales despre ciudata moarte a socialismului și despre mirajul „celei de-a treia căi”, Mai ales despre politică, despre economie și despre calea către libertate și Mai ales despre Germania și despre noua arhitectură a Europei. Nu este locul aici pentru o prezentare punct cu punct, în succesiunea lor a ideilor lui

Dahrendorf despre revoluția est-central-europeană și a perspectivei lor ei. Este mai degrabă de preferat expunerea sistematic-sintetică a ideilor fundamentale din care derivă întregul text.

Confruntat cu problema grea, ca o rană istorică deschisă, a direcției în care au să evolueze țările europene recent eliberate de dictaturile comuniste, Dahrendorf, consecvent cu întreaga sa carieră de teoretician politic, postulează limpede și tranșant în principii, dar nuanțat și suplu în soluții, următoarele:

Regimurile abolite în centrul și răsăritul Europei au ieșit de pe scena istoriei, lăsînd la o parte specificul revoluționar al fiecărei țări în parte, din trei motive comune tuturor:

Înții rolul personal al lui Mihail Gorbaciov, ca lider sovietic, în decizia lui optune de a permite tuturor țărilor, dependente pînă acum, de dreptul de a-și alege propria lor soartă, prin dubla hotărîre de a nu interveni pe cale armată și de a nu insista asupra monopolului politic al partidelor comuniste din țările în chestiune. Gorbaciov, fără a reuși să propună soluția pentru propria lui țară, a deschis porțile eliberării. Al doilea, pentru că tipul de societate impus de comunism pur și simplu n-a funcționat, și n-a funcționat nici în construcția unei societăți viabile, nici în încercarea de a impune prin represione o societate totalitară fie ea de tip stalinist sau brejnevist.

Al treilea a funcționat ca o forță explozivă - comparația inerentă dintre stagnarea falimentară a țărilor comuniste și relativ viguroasa reușită europeană, încă oarecum limitată ca rezultate efective, dar deschisă unor perspective de prosperitate, concordie și progres departe de a fi iluzorii, oricare ar fi aspectele ei negative.

Întregii mișcări istorice de lichidare a totalitarismului comunist și de reluare a drumului firesc de evoluție socială, Dahrendorf îi propune drept tel, cu un termen consacrat de Karl Popper, societatea deschisă. Prin această autorul nu se sustrage opiniei curente că e vorba, în chip simplist, de trecerea de la totalitarism la democrație, de la monopolul nomenclaturii la pluralism, de la economia socialistă la cea capitalistă. Această terminologie, și în special ideea că e vorba de opoziția dintre două sisteme, l se pare autorului improprie și primejdioasă, pentru că ideea de sistem o implică pe aceea de închidere; o închidere care ia forma de dogmă și de impunere forțată a ei. Conceptul de societate deschisă, „cea mai importantă descoperire a modernității”, este el însuși un concept deschis. Iată cum îl definește Dahrendorf: „Oamenii sînt supuși greșelii, iar condiția umană este incertă. Nimeni nu cunoaște toate răspunsurile; oricum nimeni nu poate spune dacă răspunsurile care se propun sînt bune sau rele. Astfel că, încercînd să găsim adevărul, trebuie să ne asigurăm că, dacă greșim, o nouă încercare rămîne posibilă. Pentru libertatea umană nu există primejdie mai mare decît dogma monopolului unui singur grup, al unei singure ideologii, al unui singur sis-

tem. În același timp sarcina noastră cea mai importantă este să ne menținem viețile și relațiile deschise pentru schimbare. Societatea deschisă nu făgăduiește o existență ușoară. Într-adevăr, ființele umane au o periculoasă înclinare către confortul unei lumi închise. Dar dacă vrem să progresăm și să devenim mai buni, și noi și viețile noastre, pe această planetă, trebuie să acceptăm perspectiva plină de neorînduială, de conflicte și de inconfort, dar mîndră și dăătoare de curaj a unui orizont deschis. (...) Iar drumul către libertate nu este acela dintre un sistem și altul, ci drumul care duce către spațiile deschise ale unui viitor posibil și înfinit, dintre care unele se află în concurență. Competiția dintre ele este cea care făurește istoria”.

Societățile și națiunile europene recent eliberate au de străbătut o cale grea. Concordia entuziastă dintre forțele sociale care au răsturnat vechile rînduiri, confruntată cu diversitatea problemelor și a intereselor nu poate dura. Iar regruparea lor într-o ordine socială viabilă și dinamică este o chestiune de ani și de ani grei, pentru că normalizarea politică are de înfruntat urgențele și pericolele normalizării economice care au cu totul alt ritm. Urmează pretutindeni, din acest punct de vedere, traversarea unei perioade extrem de dificile, căreia Dahrendorf îi spune „valea plîngerii”, plină de contradicții, de risc și de aspre privațiuni, care pot pune în discuție însăși orientarea către o societate deschisă. Și chiar în plan politic vom avea de rezolvat dificila problemă a legislației, mai exact a proporției optime între legislația constituțională, care trebuie să se limiteze la ceea ce, dat fiind țelul, trebuie convenit și respectat de toată lumea, și gradul de libertate și de diversitate care trebuie rezervat politicii curente.

Pentru că, în termenii autorului, „constituțiile sînt doar condiții preliminare ale jocului politic și ale obiectului său determinat”. Pentru a nu mai pune la socoteală imprezvizibilul șanselor istorice; conjuncțiile externe, echilibrul mondial și, înăuntru, calitatea personalului politic disponibil, cu corelativa contradicție dintre relativa competență reziduală a celor din vechiul aparat de stat și inexperiența celor noi. Pe de altă parte intră în joc contrastul dintre fervoarea revoluției, dintre bucuria eliberării și dezamăgirea inerentă provocată de incetinea progresului, de incapacitățile inevitabile ale noulor democrații și ale noulor structuri economice în niște societăți care au pierdut timp de decenii experiența unei funcționări cit de cit normale. Iar „revoluțiile” - spune autorul referindu-se la spinoasa problemă economică - „nu sînt niciodată prielnice progresului economic. Economile au nevoie de încredere întemeiată de previzibilitate și stabilitate, iar stabilitatea este prima victimă a răsturnărilor revoluționare. La nivelul vieților individuale, ele zdruncină rutina existenței zilnice și îi implică pe oameni în experiențe istorice rare dar costisitoare, demonstrații în Piața Venceslas, trecerea prin primele spărturi din zidul Berlinului, spectacolul detestatului dictator și speriat de strigătele de „Jos Ceaușescu”. Și

toate acestea se petrec în zile de lucru, cînd majoritatea populației ar trebui să se afle în uzine, în birouri, în clase. (...) Iar, cînd fervoarea se răcește, le vine greu să revină la vechea rutină, ceea ce e departe a sporii producția și productivitatea”. Or, dacă schimbările constituționale pot fi realizate în cîteva luni, schimbările economice fundamentale reclamă un timp mult mai lung și, în mod necesar, la început condițiile de viață se deteriorează, ceea ce pune în primejdie însăși constituția libertății. Dahrendorf nu este însă pesimist, iar cartea lui, atît de realistă, este, în esență, un manifest în favoarea curajului istoric de a încerca, de a risca să greșim, de a învîta, pas cu pas, din greșeli. Cu vorbele autorului: „Libertatea nu este ceva care pur și simplu are loc, ea trebuie creată. Iar crearea ei este plină de politică și de surprize și pînă la urmă s-ar putea întimpla ca deplina ei înfăptuire să aibă loc pe căi mult mai puțin sistematice decît ar putea sugera harta ei de parcurs”. Importantă este hotărîrea, dîrzenia și răbdarea corpului social, clarviziunea și competența liderilor și chiar o anumită doză de noroc istoric. Constituția libertății odată instituită, puterea judiciară întărită pentru a menține validitatea legii, economia descentralizată, guvernele (trebuie să fie apte să guverneze în ciuda oricăror condiții defavorabile, iar societatea civilă, adică societatea întemeiată pe respectarea și exercitarea necondiționată a drepturilor cetățenești poate să ia ființă. Sir Ralph Dahrendorf, ferm în idealuri și în criterii, greu de nemijlocită experiență istorică și de cultură politică, se ferește însă atît de entuziasmele facile, cit și de soluții gata făcute. Iar cartea lui, una dintre primele care atestă atît de importanta unificare a limbajului în cadrul unei reunificări a Europei, este totodată una dintre puținele cărți de pînă acum care ilustrează despărțirea de orice formă de dogmatism ideologic ori politic. Voi încheia înfățișarea contribuției sale la vindicarea rănilor Europei cu încă un citat: „Limbajul comun pe care îl vorbim astăzi nu este limbajul Occidentului extins asupra Răsăritului; este un limbaj universal, al nimănui anume și deci al tuturor. Țările din Europa est-centrală nu s-au debarasat de sistemul comunist pentru a îmbrățișa sistemul capitalist (oricare ar fi el); ele s-au debarasat de un sistem închis pentru a crea o societate deschisă, pentru că pot exista oricite variante, dar există o singură societate deschisă. Dacă este vreun crez care să fi triumfat anul trecut, acela este ideea că am pornit cu toții să călătorim în direcția unui viitor incert și că trebuie să-l construim, prin încercări și erori în cadrul unor instituții capabile să aducă schimbări fără vîrsare de sînge. Ceea ce a murit pe străzile Pragai, ale Berlinului și ale Bucureștilor, în nesfîrșitele mitinguri din Budapesta, în Marea Rotundă poloneză și în actualul parlament polonez nu este numai comunismul, ci credința într-o lume închisă, guvernată de un monopol al „adevărului”.

(Recenzie citită la Londra, în septembrie 1990, pentru B.B.C.)

